

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

Ukazatele regionální konkurenceschopnosti v České republice

Jaroslav Kahoun

Abstrakt:

Předkládaná studie si klade za cíl představit ukazatele regionální konkurenceschopnosti v České republice na úrovni krajů. Zaměřuje se především na ukazatele, u kterých je možné zaručit jejich dostatečnou regionální reprezentativnost, a které lze považovat za klíčové pro další analýzu regionální konkurenceschopnosti. Kromě zachycení vývoje v časové řadě se proto práce zabývá také metodami regionálního zjišťování jednotlivých ukazatelů a posouzením jejich významu. Po seznámení s pojmy souvisejícími s otázkou regionální konkurenceschopnosti a regionálního členění následuje popis jednotlivých ukazatelů rozdělených do kategorií makroekonomické výkonnosti, inovační výkonnosti a kvality života. Tabulková část prezentuje jednotlivé ukazatele v maximální míře dostupnosti časových řad. Zahrnutím ukazatelů kvality života se práce snaží zohlednit i sociální a ekologická měřítka regionálních disparit. V poslední části jsou shrnuty jednotlivé dílčí ukazatele do jednoho indexu regionální konkurenceschopnosti vyjadřujícího postavení krajů v uvedených kategoriích konkurenceschopnosti. Vývoj regionálních disparit je analyzován na základě srovnání dynamiky vývoje s celkovou úrovní konkurenceschopnosti krajů v dílčích kategoriích konkurenceschopnosti a na závěr i za všechny kategorie dohromady.

Klíčová slova: regionální ukazatele, regionální konkurenceschopnost, hrubý domácí produkt, produktivita práce, inovační výkonnost

JEL Classification: R11, R12, R13

Profil autora:

V rámci Centra ekonomických studií VŠEM se zabývá regionální analýzou, zejména se zaměřením na nejvýznamnější ukazatele makroekonomické výkonnosti krajů České republiky. Zkoumá závislosti vývoje regionálních ukazatelů, odvětvovou specifikaci regionální hrubé přidané hodnoty a mezinárodní srovnání vývoje regionálních disparit. Zaměřuje se na strukturální analýzu a příčiny nerovnoměrného hospodářského vývoje regionů. Pracuje na Českém statistickém úřadě jako odborný pracovník v oblasti regionálních účtů, kde se zabývá výpočtem regionální hrubé přidané hodnoty a HDP. Podílí se na projektech organizovaných EUROSTATem se zaměřením na kvalitu výpočtu regionálních makroekonomických ukazatelů.

Recenzenti:

Ing. Miloslav Chlad, Český statistický úřad

Jiří Kamenický, Český statistický úřad

Ing. Miloš Skočovský Csc., Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

1. Úvod

Cílem práce je poskytnout pohled na ukazatele charakterizující konkurenceschopnost regionů České republiky z hlediska jejich vývoje v čase, relativního srovnání, metodiky výpočtu a regionální reprezentativnosti. Spektrum ukazatelů dostupných v regionálním členění není pochopitelně tak široké jako je spektrum ukazatelů dostupných na národní úrovni a navíc řada údajů má sníženou vypovídací schopnost, protože se jedná o hodnoty v úhrnu za sídla ekonomických subjektů a nikoli za regionální (místní) jednotky. Kromě toho rozsah výběrových souborů šetřených subjektů na národní úrovni ztrácí svou vypovídací schopnost při rozdělení na větší počet regionálních celků. Těmto omezením se práce snaží vyhnout. Zaměříme se v první řadě na ukazatele k regionu „vztažené“, s dobrou vypovídací schopností.

Ve druhé kapitole bude definován pojem konkurenceschopnost regionů a vymezeno regionální členění vhodné pro analýzu konkurenceschopnosti v České republice. V kapitolách 3, 4 a 5 pak budou metodicky popsány jednotlivé klíčové ukazatele v oblastech makroekonomické výkonnosti, inovační výkonnosti a kvality života. Zaměříme se zde na způsob statistického zjišťování jednotlivých ukazatelů a jejich regionální reprezentativnost. Tyto kapitoly budou provázeny rozsáhlou tabulkovou částí, která především v relativním vyjádření bude komplexně přibližovat uživatelům meziroční vývoje všech klíčových indikátorů v maximální míře dostupnosti časových řad (u makroekonomické výkonnosti deset let, v oblastech inovační výkonnosti a kvality života pět let).

Nakonec bude stručně analyzována závislost dosažené úrovně a dynamiky vývoje jednotlivých faktorů makroekonomické výkonnosti, inovační výkonnosti a kvality života na základě dosažených pozic v mezikrajském srovnání, a to v úhrnu za nejvýznamnější ukazatele v uvedených třech okruzích. Za tímto účelem bude z předchozích kapitol vybráno vždy několik rozhodujících, významově porovnatelných ukazatelů, na základě kterých bude celková analýza provedena.

2. Vymezení pojmů region, regionální konkurenceschopnost a ukazatele regionální konkurenceschopnosti

Vymezení pojmu region pro statistické účely

Vymezení regionálního celku můžeme specifikovat podle celé řady kritérií. Ve světě obvyklým přístupem je historické hledisko, kdy regiony jsou vymezeny historickými hranicemi existujícími po staletí - v České republice by takovým historickým dělením mohlo být rozdělení na Čechy, Moravu a Slezsko. Do této skupiny lze zařadit i vymezení etnografické podle existujících kulturních, jazykových či náboženských odlišností. Jiné hledisko je hledisko spádovosti, kdy existuje přirozená dělba mezi centrem a zázemím, mezi kterými dochází k dojížděcí do zaměstnání a do škol a region tvoří hospodářsky výrazně propojený celek. Další možností je umělé vymezení hranic regionu za účelem vytvoření velikostně porovnatelných územních celků v dané zemi nebo rozdělení podle geografického, přírodního či krajinného charakteru území.

Důležité je především vymezení administrativní samosprávné regiony, protože kromě nich je možné vytvářet celou řadu seskupení vyšších řádů či naopak vyčlenit užší územní jednotky podle výše uvedených pravidel. Regionální makroekonomická statistika by se však na prvním místě měla zabývat administrativními územními celky, protože ty

jsou ústavně vymezeny a mají vlastní subjekty hospodářské politiky, přes které dochází mimo jiné i k přerozdělování veřejných financí.

V České republice bylo ústavním zákonem z roku 1997 zřízeno od 1. 1. 2000 14 vyšších územních samosprávných celků – krajů, které se staly rozhodujícím prvkem územní samosprávy mezi úrovní lokální a centrální správy. Svým počtem a krajskými městy se staly obdobou krajského zřízení, které fungovalo v letech 1949 - 1960 (s výjimkou Prahy jako samostatného kraje), a na rozdíl od předchozího krajského dělení z let 1960 - 1990 byl více respektován aspekt překrytí administrativního regionu s přirozeným regionem, takže současné kraje mohou být více považovány za širší zázemí svého krajského města (byť s omezením spočívajícím ve fixaci hranic okresů z roku 1960). Určitou nevýhodou je nyní větší nerovnoměrnost v rozloze a lidnatosti krajů.¹

Pro statistické účely na úrovni EU dochází ke slučování těchto krajů do 8 umělých oblastí, tzv. NUTS II² tak, aby každý přesahoval 1 mil. obyvatel, zatímco samotné kraje jsou klasifikovány jako NUTS III. Kromě toho ještě existují územní jednotky okresů a obcí s rozšířenou působností, které se používají pro statistické účely v případech organizačních a demografických statistik s vyčerpávajícím zjišťováním. Výběrová šetření, na kterých je převážně založena makroekonomická statistika, nejsou vhodné pro tak podrobné regionální členění.

Z výše uvedeného vyplývá, že jedinými administrativními regionálními celky v České republice vhodnými pro účely makroekonomické statistiky jsou kraje, na nichž je založena i tato práce.

Regionální konkurenceschopnost a příčiny regionálních disparit

Faktory ovlivňující regionální konkurenceschopnost se v průběhu času mění a do popředí se více dostávají ty, které umožňují vytvářet statky a služby s vysokou přidanou hodnotou, čímž vzniká předpoklad pro uplatnění za daných okolností důležité konkurenční výhody regionu vůči okolnímu světu. Regionální konkurenceschopnost můžeme definovat jako: „Schopnost regionální ekonomiky co nejvíce rozvinout svá domácí aktiva za účelem soutěžení a úspěchu na národním a světovém trhu a přizpůsobení se změnám na těchto trzích.“³

Z této definice vyplývají základní předpoklady pro úspěch regionu v globální soutěži. V moderní ekonomice jsou to spíše rozvoj znalostí a nových technologií než tradiční předpoklad množství disponibilních výrobních faktorů. V širším pojetí je vývoj konkurenceschopnosti podmíněn také kvalitou života, která ovlivňuje další rozvoj kvality lidského kapitálu a je důležitým ukazatelem životní úrovně.

I když můžeme pozorovat řadu společných faktorů mezi konkurenceschopností států (regionů) a konkurenceschopností firem, jsou zde zcela zásadní rozdíly. Zatímco soutěžení mezi firmami může vést k bankrotu neúspěšných firem, mezi státy (regiony) analogicky takový způsob zániku neexistuje. A zatímco úspěch a růst tržního podílu jedné firmy často vzniká na úkor úspěchu a tržního podílu jiné firmy, mezi státy (regiony) naopak úspěch jednoho

¹ Největší a nejmenší kraj se liší v lidnatosti 4,1 krát a v rozloze, nepočítáme-li Prahu, 3,3 krát.

² „Nomenclature of Statistical Territorial Units“ = NUTS („Klasifikace územních statistických jednotek“).

³ Cambridge Econometrics: A study on the Factors of Regional Competitiveness, 2003, s. 2-2.

nabízí příležitosti vyplývající z mezinárodního (vnitrostátního) obchodu pro ostatní.⁴ Z těchto kritérií je třeba vycházet při aplikaci nástrojů směřujících ke zvýšení regionální konkurenceschopnosti. Konkurenceschopnost lze ze všeho nejvíce spojit s pojmem produktivity. Rovněž růst životní úrovně je podstatně ovlivněn růstem produktivity.

Z makroekonomického hlediska je konkurenceschopnost regionu podmíněna konkurenceschopností celého národního hospodářství. Makroekonomické nástroje jako měnový kurz, úrokové míry či daňové sazby jsou centrálně stanoveny a makroekonomická konkurenceschopnost regionu na globálních trzích tak závisí na postavení celého státu. Koncept makroekonomické konkurenceschopnosti na regionální úrovni tak nemůže být zcela uplatněn. Možnosti regionu jsou však významně ovlivněny situací na mikroekonomické úrovni, tj. schopností firem produkovat výrobky a služby s dostatečnou poptávkou na světových trzích, schopné konkurovat cenou i kvalitou. Rozhodující jsou v tomto případě specifické podmínky regionu – dostupná infrastruktura, kvalifikované pracovní síly, tradice technologicky vyspělých odvětví, investice do vědy a výzkumu, vzdálenost od důležitých center apod. To vše se pak odráží v celkové makroekonomické úrovni regionu a perspektivách jeho vývoje.

Politika EU je zaměřena na postupné eliminování hospodářských disparit mezi regiony. Dlouhodobé výsledky ukazují, že na evropské úrovni se tohoto cíle daří dosáhnout. Například v letech 1980 až 1996 průměrný roční HDP na 1 obyvatele v prvních pěti decilech nejchudších regionů EU rostl o 0,03 až 0,35 procentního bodu rychleji než průměr za všechny regiony, zatímco čtyři decily ve druhé polovině bohatších regionů vykazovaly nižší růst než průměr (o 0,03 až 0,1 p. b.).⁵

Na druhou stranu, oproti evropské úrovni, ne vždy se daří odstraňovat disparity mezi regiony uvnitř států. V případě zemí střední a východní Evropy, které procházely ekonomickou transformací, lze tuto skutečnost jednoduše vysvětlit jako přirozený aspekt návratu k tržní ekonomice, který zatím může stále doznívat. Ekonomická transformace v minulosti vedla nejenom k odstranění nepřirozené nivelizace mezi jednotlivci, ale také k odstranění umělé nivelizace mezi jednotlivými oblastmi. Stejně tak jako tržní ekonomika vede ke koncentraci bohatství do úspěšnějších vrstev společnosti, vede i ke koncentraci ekonomické aktivity a bohatství do vyspělejších regionů, ve kterých jsou vytvořeny předpoklady pro úspěšnější ekonomický rozvoj.

Důvodů pro regulaci regionálních disparit existuje více. V případě národních států je prioritou, aby případné prohlubování nerovností nenarušilo sociální smír ve společnosti. Neméně důležitým důvodem pro takové zásahy je snaha udržet rovnoměrné osídlení území, zachovat život ve venkovských oblastech a zabránit přelidňování městských center. Na druhou stranu i zde, stejně jako při poskytování jiných státních podpor, musí být brán zřetel na to, aby se regiony nestaly na podpoře závislé a nevedly u nich k ustrnutí ve vývoji, ale naopak aby se staly spíše motivačním nástrojem. Regionální politika EU proto spočívá v podpoře individuálních projektů zaměřených především na podporu investic a výstavbu infrastruktury.

Studie OECD poukazují na skutečnost, že přetrvávání regionálních disparit v nezaměstnanosti může být jinak také důsledkem politik států (v případech, kdy mzdy nereflexují produktivitu práce, podpory v nezaměstnanosti jsou příliš štědré a snadno do-

⁴ Krugman, P.: *Competitiveness: A Dangerous Obsession*, Foreign Affairs, 1994, 73(2), s. 28-44.

⁵ La Lettre du CEPII Paris: *Structural Funds and Regional Disparities in Europe*, březen 1999, s. 2.

stupné, stát reguluje vnitrostátní migraci, ceny nemovitostí apod.). Například jedna z analýz ukazuje, že 80 % evropských regionů, které byly v nejvyšším kvantilu regionů s velmi vysokou mírou nezaměstnanosti v roce 1993, zůstávalo ve stejné skupině i v roce 2003, zatímco u odpovídajících skupin za Severní Ameriku to bylo 65 % a za asijsko - pacifický region méně než 50 %.⁶

Vymezení ukazatelů regionální konkurenceschopnosti

Ukazatele konkurenceschopnosti regionu můžeme pro naše potřeby rozdělit do třech kategorií: **makroekonomické výkonnosti, inovační výkonnosti a kvality života**. Na rozdíl od obvyklých přístupů na národní úrovni⁷ se nezaměříme na ukazatele institucionální kvality vzhledem k tomu, že institucionální prostředí je převážně vymezeno pravidly stanovenými na národní úrovni a za kraje existuje jen omezené spektrum statistických údajů charakterizujících tuto oblast.

Makroekonomická výkonnost je především otázkou produktivity jako hlavního předpokladu růstu regionální konkurenceschopnosti. Produktivitu nejlépe ohodnotíme pomocí HDP přepočteného na obyvatele nebo ještě lépe na zaměstnance. Doprovodnými ukazateli charakterizujícími makroekonomickou výkonnost na regionální úrovni je míra nezaměstnanosti a míra investic. Kromě těchto širších makroekonomických indikátorů se často makroekonomická úroveň porovnává na základě dílčích ukazatelů více vztažených k životní úrovni obyvatelstva – průměrných mezd a disponibilních důchodů domácností. Disponibilní důchod domácností je ve velké míře závislý na míře přerozdělování veřejných prostředků, které je zachyceno na účtu druhotného rozdělení důchodů.⁸ EUROSTAT považuje tento ukazatel za alternativní klíč pro přerozdělování prostředků EU na regionální pomoc, svým způsobem vhodnější než HDP, protože je alokovan podle místa bydliště domácností.⁹ Zatím však není politická vůle měnit současná kritéria regionální politiky EU.

Ukazatele disponibilního důchodu domácností či průměrné mzdy jsou měřítkem dobře vypovídajícím o životním standardu a lze je zařadit mezi ukazatele kvality života stejně tak jako mezi makroekonomické ukazatele. Avšak pro analýzu makroekonomické konkurenceschopnosti je vhodnější použít komplexnější ukazatele (mzdy vzhledem ke své rigiditě mohou zůstávat vysoké i v upadajících odvětvích a regionech) a rovněž kvalitu života lze měřit pomocí celé řady specifických ukazatelů, které jsou zkoumány v této práci. Pro potřeby měření makroekonomické regionální konkurenceschopnosti se zaměříme na běžné výkonnostní makroekonomické ukazatele, které jsou dostupné podle krajů – HDP, nezaměstnanost a tvorbu hrubého fixního kapitálu.

Inovační výkonnost je základním předpokladem modernizace a růstu produktivity. Do této kategorie v krajském členění patří především: kvalita lidských zdrojů podle dosaženého stupně vzdělání a postavení v zaměstnání, výdaje na vědu a výzkum, zaměstnanost ve vědě a výzkumu, nově vytvořená hodnota v technologicky náročných

⁶ OECD Employment Outlook: How Persistent are Regional Disparities in Employment, 2005, s. 80-82.

⁷ Kadeřábková, A. a kol.: Ročenka konkurenceschopnosti České republiky, Praha, Linde, 2005.

⁸ Viz ČSÚ: Regionální účty 2005.

⁹ EUROSTAT: Income of Private Households and Gross Domestic Product in Europe's Regions, Statistics in Focus, 7/2003.

EUROSTAT: How Rich are Europe's Regions?, Statistics in Focus, 6/2003.

odvětvích a zahraniční investice jako významný nositel inovačních změn. Můžeme sem zařadit i kvalitu infrastruktury a jako doplňkové ukazatele také počítačovou gramotnost, pravidelné používání internetu domácnostmi a firmami apod. Výše uvedené faktory makroekonomické a inovační výkonnosti se přitom vzájemně podmiňují a rozvoj jedněch vytváří předpoklady pro růst ostatních.

Kvalita života doplňuje ukazatele produktivity a inovační schopnosti o komplex ukazatelů charakterizujících atraktivitu regionu pro život a míru jeho sociální vyspělosti, poskytujících jiný pohled na možné konkurenční výhody kraje, které se rovněž mohou stát klíčovými pro jeho budoucí rozvoj. Patří sem ukazatele mezikrajské migrace, kvality životního prostředí, míry kriminality, zdravotního stavu populace, střední délky života, možnosti kulturního a sportovního vyžití apod.

3. Ukazatele regionální makroekonomické výkonnosti

3.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt je považován za vůbec nejzákladnější ukazatel makroekonomického vývoje. Představuje hodnotu produkovaných statků a služeb ve všech odvětvích na určitém území a za určité období (kalendářní čtvrtletí, rok). Za produktivní činnosti jsou považovány v systému národních účtů i služby netržní povahy, přičemž u těchto služeb je přidaná hodnota ohodnocena jako souhrn náhrad zaměstnancům a spotřeby fixního kapitálu. K přidané hodnotě jsou přičítány daně na produkty a odečítány dotace na produkty. HDP je nejkomplexnějším ukazatelem měřícím makroekonomickou výkonnost včetně odhadů za šedou ekonomiku, netržní produkci domácností apod.

Význam ukazatele HDP na regionální úrovni je navíc umocněn skutečností, že slouží jako indikátor pro posuzování nároků na finanční podporu v rámci strukturální politiky Evropské unie. Kromě toho za menší územní celky často nejsou k dispozici další makroekonomické údaje, které jsou běžně dostupné na národní úrovni. Výpočet regionální hrubé přidané hodnoty v České republice probíhá za organizace v sektorech nefinančních podniků a podnikatelských subjektů v sektoru domácností výrobní metodou, tzn. od celkové hodnoty produkce se odečítá hodnota mezispotřeby. Za finanční sektor a netržní služby se postupuje důchodovou metodou, kde k regionalizaci přidané hodnoty slouží regionální údaje o vyplacených mzdových prostředcích. Dílčí ukazatele jsou zjišťovány nebo prostřednictvím pomocných ukazatelů odhadovány za jednotlivá pracoviště (místní jednotky) seskupené podle krajů a přidaná hodnota multi-regionálních organizací je tak započítána do regionu pracoviště, kde skutečně vzniká.

Pro zachycení dynamiky vývoje reálné ekonomiky v čase a vyloučení vlivu změn cenových hladin se HDP přepočítává do **stálých cen** (viz tabulky 1 a 2), a to buď metodou řetězení nebo na základě cen bazického roku (2000). Na regionální úrovni přepočítání do stálých cen probíhá za použití národních deflátorů za jednotlivá odvětví (cenné indexy za jednotlivé kraje nejsou v ČR k dispozici). Regionální odlišnosti deflátoru HDP jsou tak dosaženy specifickou odvětvovou strukturou regionů.

Tabulka 1: Vývoj regionálního HDP ve stálých cenách (předchozí rok = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	..	104,0	99,3	99,2	101,3	103,6	102,5	101,9	103,6	104,2	106,1
Hlavní město Praha	..	104,3	103,3	104,6	103,1	104,3	105,9	100,6	103,8	104,7	105,0
Středočeský kraj	..	103,0	100,9	103,4	105,9	105,1	102,9	106,3	103,1	103,4	108,3
Jihočeský kraj	..	105,4	98,8	99,2	100,6	103,0	100,1	102,3	102,9	104,1	106,5
Plzeňský kraj	..	105,9	97,6	95,8	101,1	104,7	102,9	100,2	105,3	107,3	106,5
Karlovarský kraj	..	100,8	94,8	96,4	98,9	104,3	97,4	104,7	102,1	100,2	104,0
Ústecký kraj	..	103,9	94,2	96,6	98,5	100,8	98,3	101,9	107,2	102,5	104,4
Liberecký kraj	..	102,7	100,6	96,0	102,9	104,0	100,7	102,7	95,7	102,3	108,3
Královéhradecký kraj	..	103,9	102,0	96,8	101,6	105,3	100,1	100,7	102,3	103,3	106,7
Pardubický kraj	..	101,7	98,9	99,7	99,0	104,0	100,8	102,5	105,6	102,3	105,4
Vysočina	..	105,1	95,5	98,0	105,3	105,0	106,7	102,0	102,9	101,6	108,0
Jihomoravský kraj	..	103,6	97,4	99,7	99,3	103,2	102,5	101,3	104,4	103,4	105,7
Olomoucký kraj	..	107,6	97,2	95,0	101,5	103,4	100,4	101,8	103,1	107,1	105,5
Zlínský kraj	..	97,9	103,9	96,0	98,8	103,1	101,6	102,8	103,0	100,8	108,2
Moravskoslezský kraj	..	106,4	96,6	94,9	98,2	101,5	101,5	100,6	104,0	109,0	105,5

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005. Poznámka: (..) - údaje nejsou dostupné.

Tabulka 2: Vývoj regionálního HDP ve stálých cenách

	index 2005 / 1995	index 1999 / 1995	index 2005 / 1999
ČR	128,7	103,9	123,9
Hlavní město Praha	147,3	116,2	126,7
Středočeský kraj	151,0	113,8	132,6
Jihočeský kraj	125,0	103,9	120,3
Plzeňský kraj	130,1	100,2	129,8
Karlovarský kraj	103,0	91,1	113,1
Ústecký kraj	107,9	93,1	115,9
Liberecký kraj	116,5	102,2	114,1
Královéhradecký kraj	124,9	104,3	119,8
Pardubický kraj	121,4	99,3	122,3
Vysočina	133,7	103,6	129,0
Jihomoravský kraj	122,3	99,9	122,4
Olomoucký kraj	124,1	100,8	123,1
Zlínský kraj	116,7	96,6	120,9
Moravskoslezský kraj	118,7	95,8	123,9

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

Regionální teritorium je mnohem menším celkem než úroveň státu, a proto ekonomický vývoj je zde více citlivý na jednorázové výkyvy v podobě úpadku či ekonomického vzestupu jednoho či několika málo ekonomických subjektů, které zde působí, na větších investičních akcích, přírodních katastrofách apod. Strukturální zaozstávání, které je patrné na národní úrovni na číslech za postižená odvětví, je mnohem více patrné při pohledu na vývoj regionálního HDP, protože přidaná hodnota za tato odvětví se převážně koncentruje do několika málo krajů.

Pro prostorové porovnání se velmi často používá srovnání úrovně regionálního celku s národní úrovní, popřípadě s celky nadnárodními. V případě regionálního HDP se nejčastěji uvádí srovnání s průměrnou úrovní EU-25 v ukazateli **standardu kupní síly (PPS)**. Pomocí tohoto ukazatele dochází k přepočtu hodnoty všech složek HDP na průměrnou cenovou hladinu v EU a tím k vyloučení rozdílů v cenových hladi-

nách. Údaj o regionálním HDP na jednoho obyvatele patří mezi nejsledovanější regionální údaje kvůli zmíněnému posuzování nároků na podporu oblastí NUTS II ze strukturálních fondů – hranice pro možnost čerpání těchto prostředků je nastavena na 75 % průměru HDP na obyvatele Evropské unie. Vzhledem k nynějšímu dalšímu rozšíření EU došlo k přepočtu hodnoty tohoto ukazatele na úroveň EU-27 (se započtením Bulharska a Rumunska, viz tabulka 3).

Tabulka 3: Regionální HDP na 1 obyvatele (srovnání v PPS s EU-25 a EU-27)

	EU-25 = 100					EU-27 = 100				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	66	68	68	71	74	69	71	71	74	77
Hlavní město Praha	137	142	143	148	154	143	148	150	154	161
Středočeský kraj	61	65	64	66	68	64	68	67	68	71
Jihočeský kraj	60	61	61	63	66	62	64	64	66	68
Plzeňský kraj	62	62	64	68	71	65	65	67	71	74
Karlovarský kraj	53	55	55	55	57	55	58	57	58	60
Ústecký kraj	52	54	56	58	60	55	56	59	60	62
Liberecký kraj	58	59	55	56	59	61	62	58	58	61
Královéhradecký kraj	61	62	61	63	66	64	64	64	66	69
Pardubický kraj	56	57	58	59	61	58	59	61	62	63
Vysočina	58	59	59	59	62	61	61	61	62	65
Jihomoravský kraj	61	63	63	65	68	64	65	66	68	71
Olomoucký kraj	51	52	52	56	58	54	55	55	58	60
Zlínský kraj	55	56	56	56	59	57	59	58	58	62
Moravskoslezský kraj	52	52	53	57	60	54	55	55	60	63

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, EUROSTAT.

Tabulka 4: Regionální HDP na 1 obyvatele (ČR = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Hlavní město Praha	171	170	178	189	195	200	207	209	210	209	209
Středočeský kraj	86	86	87	90	93	94	93	95	94	93	93
Jihočeský kraj	94	95	94	94	93	92	90	90	89	89	89
Plzeňský kraj	97	98	97	93	93	94	94	92	93	96	96
Karlovarský kraj	93	90	87	85	83	84	80	81	80	78	78
Ústecký kraj	95	94	89	87	85	82	79	79	82	82	81
Liberecký kraj	91	90	91	88	89	89	88	88	81	80	80
Královéhradecký kraj	93	93	96	93	93	95	92	91	90	89	89
Pardubický kraj	90	88	88	88	86	85	84	84	85	84	82
Vysočina	85	86	82	82	83	84	88	87	86	84	84
Jihomoravský kraj	96	96	94	94	93	92	93	92	93	92	92
Olomoucký kraj	83	86	84	80	79	80	78	77	77	79	78
Zlínský kraj	90	86	89	87	84	84	83	83	82	79	80
Moravskoslezský kraj	88	89	87	83	80	78	78	77	78	81	82

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005.

Zároveň je potřeba brát v úvahu, že ukazatel regionálního HDP na jednoho obyvatele (viz tabulka 4) by neměl být přeceňován s ohledem na metodické problémy spojené s obsahovým vymezením výpočtu celkového HDP na národní úrovni, ale především kvůli vlivu nerezidentů na jeho regionální hodnoty. Regionální HDP je totiž přepočítáván na jednoho obyvatele podle místa trvalého bydliště obyvatel bez ohledu na do-

jízdku a vyjížděku do zaměstnání. Praktickým důsledkem tohoto metodického postupu je nadhodnocení HDP na obyvatele v regionech s velkými městskými centry, které jsou širší spádovou oblastí i pro sousedící regiony, a naopak podhodnocení v přiléhajících regionech se slabšími městskými centry. Z toho důvodu nelze zaměřovat ukazatel regionálního HDP na obyvatele s ukazatelem životní úrovně, ale je nutno ho chápat jen jako ukazatel ekonomického výkonu vyjadřující jistý ekonomický „potenciál“ daného územního celku.

Pokud bychom se chtěli zaměřit na čistě jen výkonnostní hodnocení regionální konkurenceschopnosti, nabízí se jako nejlepší ukazatel **produktivita práce** vyjádřená jako HDP na jednu zaměstnanou osobu. Zaměstnaní jsou podle metodiky ESA 1995 zaměstnanci i podnikatelé v národním hospodářství bez ohledu na to, jestli patří mezi rezidenty nebo nerezidenty na daném teritoriu. V dynamice vývoje produktivity práce se skrývá největší potenciál pro růst celkového HDP - silnější než případný růst zaměstnanosti, který může být uplatněn spíše krátkodobě. Ještě přesnějším ukazatelem by byl přepočet HDP na počet odpracovaných hodin, ale zde narážíme na omezení v podobě méně přesných regionálních údajů o využití pracovní doby. Abychom zachytili dynamiku vývoje reálných fyzických hodnot, používáme opět HDP přepočtený na stálé ceny (viz tabulky 5, 6 a 7 a obrázek 1).¹⁰

Tabulka 5: Produktivita práce: HDP ve stálých cenách na zaměstnanou osobu (předchozí rok=100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	..	103,1	99,1	100,8	104,9	103,8	102,0	101,3	105,0	104,1	104,4
Hlavní město Praha	..	103,9	103,1	102,6	103,6	104,9	106,7	101,2	102,5	105,8	100,1
Středočeský kraj	..	101,2	99,0	105,6	112,3	102,1	99,6	102,3	107,6	100,7	110,0
Jihočeský kraj	..	105,8	97,5	100,8	103,2	102,7	100,7	102,7	104,0	103,9	105,1
Plzeňský kraj	..	102,3	99,1	98,3	103,8	103,5	102,4	99,2	108,8	105,5	104,3
Karlovarský kraj	..	99,7	94,4	100,3	100,5	102,6	97,8	108,0	100,6	103,1	101,5
Ústecký kraj	..	106,6	94,1	99,6	104,9	102,1	95,4	101,3	109,2	100,8	105,2
Liberecký kraj	..	103,6	101,2	100,6	104,8	103,5	99,6	102,4	97,8	99,6	110,0
Královéhradecký kraj	..	102,9	99,8	100,9	103,4	104,6	100,4	99,2	105,5	107,5	102,9
Pardubický kraj	..	103,3	99,3	99,9	102,3	107,0	98,6	102,5	105,3	101,3	104,9
Vysočina	..	103,6	94,9	98,4	112,4	100,4	104,7	103,2	106,7	98,8	108,8
Jihomoravský kraj	..	103,0	97,2	100,1	102,6	103,8	104,4	101,7	104,0	103,6	103,8
Olomoucký kraj	..	104,5	97,8	96,0	103,2	110,0	98,7	99,4	103,5	110,3	102,5
Zlínský kraj	..	95,2	102,4	98,6	102,8	102,0	102,6	103,4	103,2	99,7	110,4
Moravskoslezský kraj	..	104,0	98,5	97,8	104,6	103,0	101,6	99,2	107,6	109,4	101,6

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty. Poznámka: (..) - údaje nejsou dostupné.

Míra dojížděky do zaměstnání se výrazně promítá do rozdílu v dosažené úrovni HDP na obyvatele a produktivitě práce především v hlavním městě Praze. Podle výsledků Výběrového šetření pracovních sil v roce 2005 dosáhla míra dojížděky do zaměstnání v metropoli 18,4 % všech zaměstnaných (celkem 133,5 tis. osob, z toho 89,8 tis. ze Středočeského kraje). Počet dojíždějících za prací do Prahy se od roku 1993 zvýšil o 60 %. Obyvatelé žijící v příměstských oblastech dojíždějí za prací do Prahy a zvyšují tak HDP v regionu, kde oni sami nežijí. Praha se tímto liší od ostatních evropských regionů, protože ve většině zemí je hlavní město součástí širšího územního celku a toto zkresení zde vzniká v poněkud menší míře. Nejde pouze o každodenní dojížděku

¹⁰ Pokles HDP byl u některých regionů ve druhé polovině devadesátých let větší než pokles celkové zaměstnanosti, což mělo za následek pokles produktivity práce.

do zaměstnání - v Praze bydlí velké množství lidí, kteří se přistěhovali z ostatních krajů, aniž by si změnilo místo svého trvalého bydliště a cizinců s krátkodobým pobytem či nelegálních pracovníků.

Tabulka 6 : Produktivita práce (HDP na zaměstnanou osobu, ČR = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Hlavní město Praha	138	139	145	147	146	147	154	154	150	153	146
Středočeský kraj	96	94	94	98	105	104	101	102	105	101	107
Jihočeský kraj	92	94	93	93	91	90	89	90	89	89	90
Plzeňský kraj	94	94	94	92	91	90	91	89	92	93	93
Karlovarský kraj	93	90	85	85	81	80	77	82	79	78	76
Ústecký kraj	97	101	96	94	94	93	87	87	90	87	88
Liberecký kraj	89	90	91	91	91	91	89	90	83	80	84
Královéhradecký kraj	92	91	92	92	91	92	90	88	89	92	90
Pardubický kraj	89	89	89	89	86	89	86	87	87	85	85
Vysočina	90	90	86	84	90	87	89	91	93	88	92
Jihomoravský kraj	98	97	96	95	93	93	95	95	94	94	93
Olomoucký kraj	89	91	89	85	84	89	86	84	83	88	86
Zlínský kraj	96	88	91	89	87	86	86	88	87	83	88
Moravskoslezský kraj	92	93	92	90	89	89	88	86	89	93	91

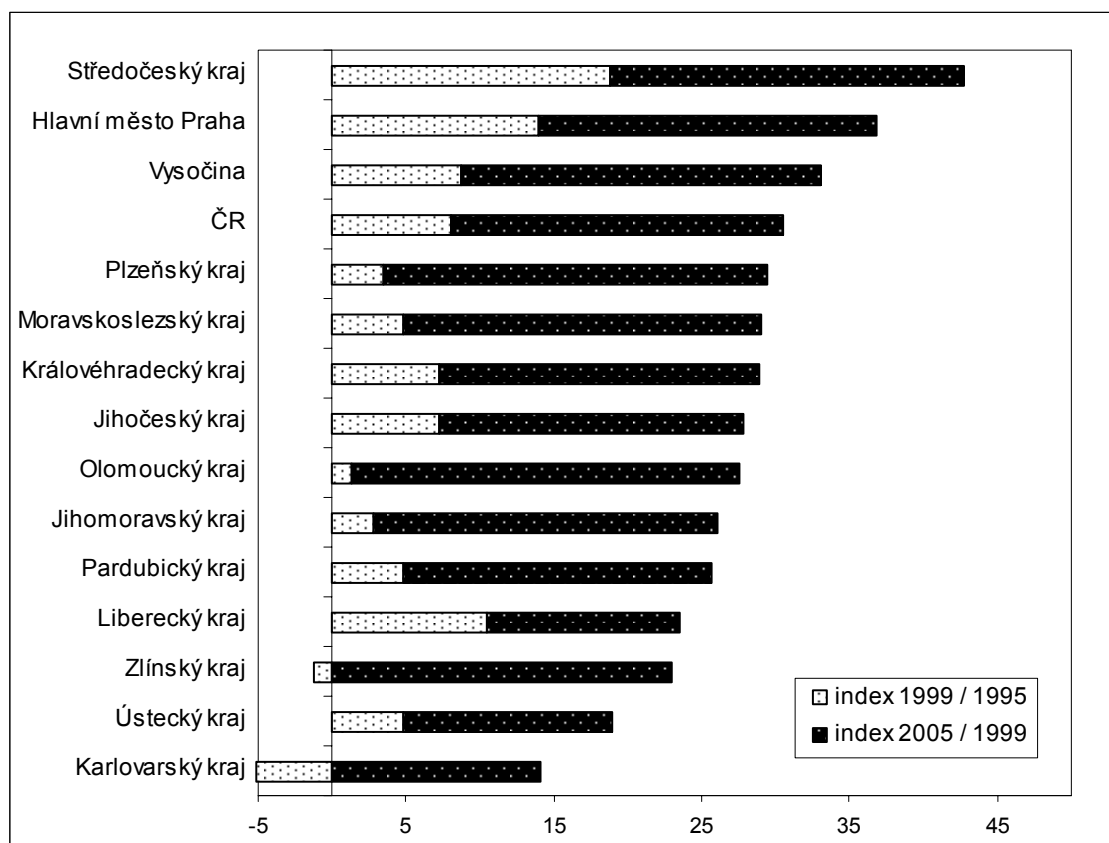
Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

Tabulka 7: Vývoj produktivity práce (HDP ve stálých cenách na zaměstnanou osobu)

	index 2005 / 1995	index 1999 / 1995	index 2005 / 1999
ČR	132,3	108,0	122,5
Hlavní město Praha	140,1	113,9	122,9
Středočeský kraj	147,3	118,8	124,0
Jihočeský kraj	129,3	107,2	120,6
Plzeňský kraj	130,3	103,5	125,9
Karlovarský kraj	108,2	94,8	114,1
Ústecký kraj	119,8	104,8	114,2
Liberecký kraj	124,9	110,4	113,1
Královéhradecký kraj	130,4	107,2	121,7
Pardubický kraj	126,7	104,8	120,9
Vysočina	135,3	108,7	124,4
Jihomoravský kraj	126,7	102,8	123,2
Olomoucký kraj	127,9	101,3	126,3
Zlínský kraj	121,5	98,8	123,0
Moravskoslezský kraj	130,2	104,8	124,2

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

Dalším možným ukazatelem je **podíl regionu na celkovém HDP**, tedy jakýsi ukazatel „ekonomické síly“ regionu (viz tabulka 8), který je kromě růstu produktivity práce, produktivity ostatních výrobních faktorů, růstu zaměstnanosti a dojížděky do zaměstnání ovlivněn i vnitrostátní migrací, přičemž velmi často tyto faktory působí současně a mohou mít velkou váhu v celkovém přírůstku HDP. (Např. podíl Středočeského kraje na vytvořeném HDP za ČR narostl od roku 1995 do roku 2005 z 9,3 % na 10,4 %, tj. o 12,8 %, ale HDP na jednoho obyvatele oproti průměrnému nárůstu za ČR vzrostl za stejnou dobu „jen“ o 7,6 %. Rozdíl byl způsoben nárůstem počtu obyvatel v kraji, přitom však současně rostl i počet vyjíždějících za prací mimo kraj.)

Obrázek 1: Vývoj produktivity práce (1999 / 1995 a 2005 / 1999)

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

Tabulka 8: Regionální struktura HDP (ČR = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Hlavní město Praha	20,0	19,9	20,8	22,0	22,6	23,0	23,6	23,8	23,9	23,9	24,0
Středočeský kraj	9,3	9,2	9,4	9,7	10,1	10,2	10,2	10,5	10,5	10,4	10,4
Jihočeský kraj	5,7	5,8	5,7	5,7	5,7	5,6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5
Plzeňský kraj	5,2	5,3	5,2	5,0	5,0	5,0	5,1	4,9	5,0	5,2	5,2
Karlovarský kraj	2,8	2,7	2,6	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3
Ústecký kraj	7,6	7,5	7,1	7,0	6,8	6,6	6,4	6,4	6,6	6,6	6,5
Liberecký kraj	3,8	3,7	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,4	3,3	3,3
Královéhradecký kraj	5,0	5,0	5,1	5,0	5,0	5,1	5,0	4,9	4,8	4,8	4,8
Pardubický kraj	4,4	4,4	4,3	4,4	4,2	4,2	4,2	4,2	4,2	4,1	4,1
Vysočina	4,3	4,3	4,1	4,1	4,2	4,2	4,4	4,3	4,3	4,2	4,2
Jihomoravský kraj	10,7	10,7	10,5	10,5	10,3	10,3	10,3	10,2	10,3	10,2	10,2
Olomoucký kraj	5,3	5,4	5,3	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9
Zlínský kraj	5,2	5,0	5,2	5,1	4,9	4,9	4,8	4,8	4,8	4,6	4,6
Moravskoslezský kraj	10,9	11,1	10,8	10,3	10,0	9,7	9,7	9,5	9,6	10,0	10,0

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

3.2 Nezaměstnanost

Vedle hodnoty HDP na jednoho obyvatele je nejsledovanějším makroekonomickým ukazatelem na regionální úrovni míra nezaměstnanosti. Její úroveň je na vývoji HDP do značné míry závislá, ale působí zde významně zejména jednotlivé dílčí faktory

jako vývoj celkové produktivity práce, celkové zaměstnanosti vlivem věkové struktury obyvatelstva, stav dopravní infrastruktury a vývoj mezikrajské dojížděky a vyjížděky do zaměstnání (viz tabulka 9). Důležitým ukazatelem hloubky strukturálních potíží regionu je potom míra dlouhodobé nezaměstnanosti (déle než jeden rok, viz tabulka 10).

Tabulka 9: Obecná míra nezaměstnanosti (v % pracovní síly)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	4,0	3,9	4,8	6,5	8,7	8,8	8,1	7,3	7,8	8,3	7,9
Hlavní město Praha	2,5	2,0	2,4	3,3	4,0	4,2	3,9	3,6	4,2	3,9	3,5
Středočeský kraj	3,8	3,1	3,8	5,4	8,0	7,5	6,7	4,9	5,2	5,4	5,2
Jihočeský kraj	2,5	2,8	3,4	4,9	6,2	5,8	5,6	5,0	5,2	5,7	5,0
Plzeňský kraj	3,3	2,7	4,3	5,4	6,8	6,2	5,8	4,7	5,3	5,8	5,1
Karlovarský kraj	4,0	3,4	4,5	6,8	8,1	8,4	7,4	7,5	6,4	9,4	10,9
Ústecký kraj	7,1	9,0	9,9	11,7	15,4	16,0	13,3	12,7	13,0	14,5	14,5
Liberecký kraj	3,9	3,8	3,8	6,9	8,2	6,2	6,2	4,7	6,1	6,4	6,5
Královéhradecký kraj	3,1	3,2	3,7	5,0	7,0	6,1	6,1	4,2	5,8	6,6	4,8
Pardubický kraj	3,7	3,8	4,3	6,0	8,0	8,3	6,4	7,2	7,6	7,0	5,6
Vysočina	3,7	3,3	4,3	5,8	8,7	6,8	6,1	5,1	5,3	6,8	6,8
Jihomoravský kraj	3,3	3,2	3,6	5,1	8,0	8,3	8,5	7,6	8,0	8,3	8,1
Olomoucký kraj	4,6	4,9	5,3	7,2	10,6	12,8	10,4	9,6	9,6	12,0	10,0
Zlínský kraj	4,1	3,5	4,3	6,4	8,6	8,1	8,5	7,9	7,5	7,4	9,4
Moravskoslezský kraj	5,8	5,2	8,0	10,1	13,0	14,3	14,3	13,3	14,7	14,5	13,9

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS).

Tabulka 10: Podíl dlouhodobě nezaměstnaných - uchazečů déle než 1 rok v evidenci (v %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	23,7	20,2	19,6	22,4	29,7	38,4	37,1	37,2	40,3	40,6	41,7
Hlavní město Praha	6,8	7,9	6,9	7,5	15,8	25,2	24,0	23,3	23,8	24,0	25,6
Středočeský kraj	23,1	19,6	17,7	21,4	27,4	35,1	32,6	32,1	33,6	33,9	34,9
Jihočeský kraj	18,7	15,9	14,1	15,6	21,4	26,4	23,7	25,0	26,4	26,5	28,2
Plzeňský kraj	25,1	19,8	17,6	20,8	26,4	34,6	33,3	31,8	34,0	34,2	34,3
Karlovarský kraj	16,3	16,3	12,0	18,5	24,9	33,6	32,3	38,1	40,9	40,7	43,1
Ústecký kraj	28,0	27,2	26,6	31,1	39,1	46,2	47,0	47,4	51,1	51,3	51,2
Liberecký kraj	17,5	17,8	16,3	20,0	28,2	32,9	27,9	30,1	35,3	38,1	37,5
Královéhradecký kraj	17,9	15,5	14,9	16,8	24,1	31,4	25,5	25,8	29,9	31,0	33,2
Pardubický kraj	19,4	17,3	18,2	19,0	24,1	35,3	31,8	31,6	33,6	34,5	35,5
Vysočina	22,6	19,6	19,2	21,7	28,2	36,7	31,2	29,8	33,8	35,1	37,7
Jihomoravský kraj	20,0	16,8	17,9	20,3	28,3	36,4	34,9	35,5	40,7	40,4	42,2
Olomoucký kraj	25,6	21,6	20,1	24,3	32,3	40,7	39,1	38,8	40,2	40,5	41,4
Zlínský kraj	21,4	15,2	15,6	19,2	26,2	34,9	33,5	33,2	38,8	39,9	40,1
Moravskoslezský kraj	28,0	21,8	23,2	26,3	34,6	45,1	46,2	46,6	49,5	49,8	51,8

Pramen: ČSÚ – Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS).

Zjišťování míry nezaměstnanosti probíhá dvojím způsobem. Buď jako **registrovaná míra nezaměstnanosti**, která zahrnuje všechny osoby zaevidované v určitém okamžiku u úřadů práce podle místa trvalého bydliště v poměru k celkové pracovní síle (součtu zaměstnaných a nezaměstnaných) nebo na základě **výběrového šetření pracovních sil** prováděným ČSÚ. Výběrové šetření sice pracuje s omezeným rozsahem souboru respondentů, ale přesně odpovídá metodice uznávané mezinárodními institucemi (ILO – International Labour Organization, EUROSTAT), která mezi nezaměstnané řadí jen osoby aktivně si práci hledající, schopné v krátké době nastoupit do za-

městnání nebo se sebezaměstnat a nevykonávající ani hodinu týdně práce za odměnu. Nezahrnuje osoby, které nemohou nastoupit ihned do zaměstnání z důvodu probíhající rekvalifikace, výkonu trestu apod.

3.3 Tvorba hrubého fixního kapitálu

Tvorba hrubého fixního kapitálu je důležitým ukazatelem konkurenceschopnosti, protože vytváří předpoklady pro další růst produktivity práce a reálného HDP. Představuje hodnotu pořízeného hmotného i nehmotného investičního majetku, který bude sloužit k další produktivní činnosti (stroje, zařízení, budovy, ostatní stavby apod.) a nebude tudíž použit ke konečné spotřebě. Je současně důležitým ukazatelem inovační konkurenceschopnosti, protože umožňuje zvyšovat produkci na modernějším technickém základě.

Tabulka 11: Tvorba hrubého fixního kapitálu (v % HDP)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	31,5	32,1	29,9	28,2	27,0	28,0	28,0	27,5	26,7	26,2	24,9
Hlavní město Praha	31,7	33,5	33,1	28,0	26,0	29,2	24,2	31,1	37,7	30,6	28,8
Středočeský kraj	30,1	34,5	31,3	35,1	32,0	29,7	30,8	24,6	24,4	29,2	27,5
Jihočeský kraj	49,2	34,8	30,3	30,7	33,6	31,2	35,7	25,4	28,9	25,5	29,3
Plzeňský kraj	29,6	37,8	32,2	29,1	25,5	36,3	26,7	25,9	23,7	26,1	24,9
Karlovarský kraj	25,5	30,2	25,5	22,8	22,8	20,4	52,8	28,8	28,6	27,6	27,6
Ústecký kraj	28,1	26,4	30,2	27,8	24,1	24,8	27,1	26,7	23,5	23,0	23,8
Liberecký kraj	23,9	22,7	23,1	21,6	24,1	27,8	22,8	26,1	28,6	29,7	22,2
Královéhradecký kraj	28,4	31,8	25,0	22,3	21,9	27,3	20,8	28,8	20,0	23,3	18,1
Pardubický kraj	25,0	23,5	27,8	26,5	25,6	23,7	26,5	26,2	17,5	22,8	19,7
Vysočina	23,2	23,6	26,9	27,1	24,5	30,7	26,5	23,8	20,7	23,5	23,2
Jihomoravský kraj	28,8	30,3	28,7	28,4	25,4	26,8	23,8	24,3	25,8	25,7	25,9
Olomoucký kraj	22,5	24,2	23,5	28,5	27,7	26,9	37,4	27,0	20,5	24,2	19,6
Zlínský kraj	26,4	29,0	25,2	22,9	25,2	24,6	27,3	30,6	20,5	23,7	20,2
Moravskoslezský kraj	47,2	44,6	35,7	30,0	32,0	25,7	32,5	28,3	20,2	20,4	21,9

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

Tabulka 12: THFK na 1 obyvatele (ČR = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Hlavní město Praha	172	178	197	188	188	208	179	237	297	244	241
Středočeský kraj	82	93	91	113	110	100	102	85	86	103	102
Jihočeský kraj	146	103	95	103	116	103	115	83	97	87	105
Plzeňský kraj	91	116	104	97	88	122	90	87	83	96	96
Karlovarský kraj	76	85	74	69	70	61	150	85	86	82	86
Ústecký kraj	85	77	90	86	76	72	77	77	73	72	77
Liberecký kraj	69	63	70	67	79	89	72	83	87	90	71
Královéhradecký kraj	84	92	80	74	76	92	69	95	67	79	65
Pardubický kraj	71	65	82	83	81	72	80	80	56	73	65
Vysočina	63	63	74	79	76	92	84	75	67	75	78
Jihomoravský kraj	88	90	91	95	87	89	79	81	90	90	96
Olomoucký kraj	60	65	66	81	82	77	104	76	59	73	61
Zlínský kraj	75	77	75	71	79	74	81	92	63	72	65
Moravskoslezský kraj	131	124	103	88	95	72	90	79	59	63	72

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005.

Tvorbu hrubého fixního kapitálu můžeme přehledně vyjádřit například buď jako míru investic (k poměru k celkovému HDP, viz tabulka 11), ve srovnání v čase jako tempa růstu nebo v regionálním srovnání jako hodnoty na jednoho obyvatele v poměru k průměrným hodnotám za ČR (viz tabulka 12).

Zjišťování tvorby hrubého fixního kapitálu na regionální úrovni v ČR probíhá za jednotlivá pracoviště (místní jednotky) v členění podle krajů a jedná se proto o ukazatel regionálně dostatečně reprezentativní. Určité omezení vzniká v případě členění na podrobnější odvětvovou strukturu, protože v systému národních účtů dochází k odlišné odvětvové klasifikaci na základě komoditního určení pořízeného hmotného a nehmotného investičního majetku (podle klasifikace SKP). Toto komoditní členění však není zjišťováno regionálně, a proto jsou odvětvové struktury regionální tvorby hrubého fixního kapitálu v národních účtech a regionálních účtech neporovnatelné. Největší rozsah těchto nesrovnalostí vzniká v odvětví veřejné správy (přesun investic na výstavbu komunikací do odvětví dopravy) a v peněžnictví (přesun majetku pořízeného leasingovými společnostmi do odvětví uživatelů).

3.4 Měření regionálních makroekonomických disparit

V mezinárodním srovnání se používá často pro měření regionálních disparit u nejzákladnějších makroekonomických indikátorů (zejména u nezaměstnanosti) ukazatel **míry variability**, obvykle v podobě variačního koeficientu. Variační koeficient je spočítán jako směrodatná odchylka v poměru k aritmetickému průměru sledovaného ukazatele. Směrodatná odchylka je druhou odmocninou z rozptylu, přičemž rozptyl je průměr čtverců odchylek hodnot znaku od průměru relativizovaný velikostí souboru.

Rozptyl S^2

Směrodatná odchylka $S = \sqrt{S^2}$

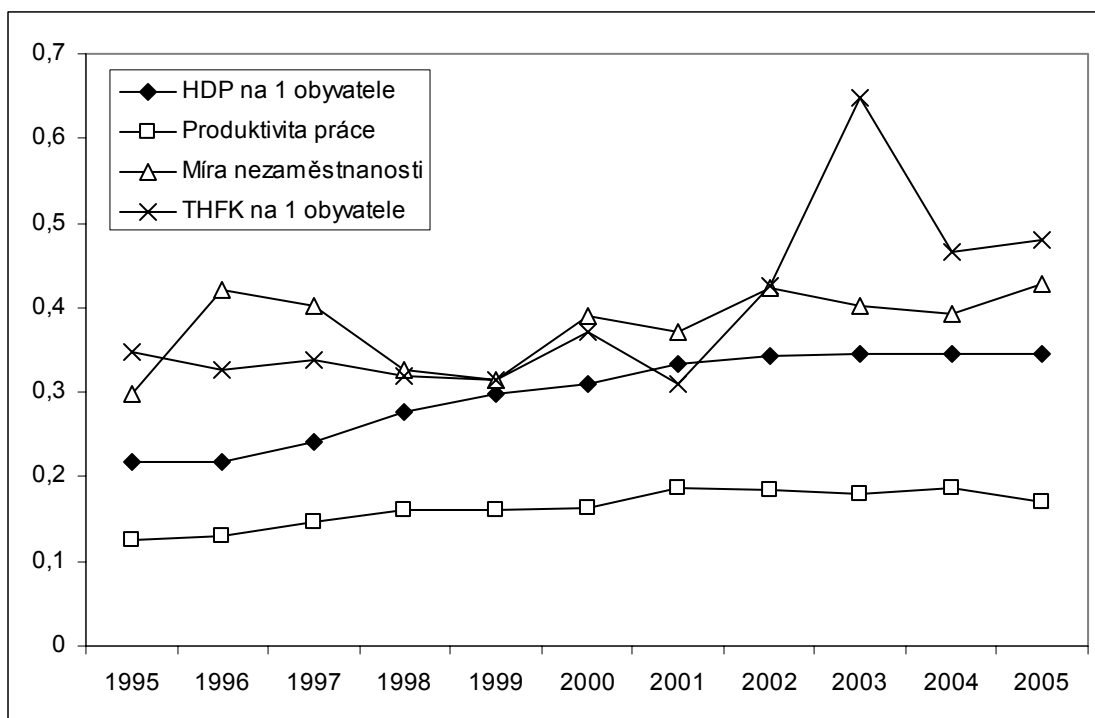
Variační koeficient $V_k = S / x$ (x = aritmetický průměr)

V našem případě můžeme vývoj variačního koeficientu použít jako nástroj pro posouzení vývoje regionálních disparit v ČR v čase. Mezinárodní srovnání často uváděné má své úskalí v tom, že regionální celky má každá země specificky vyměřeny a například skutečnost, že hlavní město je vyčleněno jako samostatný region může u dané země významně zvyšovat regionální disparity oproti zemím, které mají hlavní město zahrnuto jako součást širšího regionálního celku (např. Česká republika oproti Polsku nebo Maďarsku)¹¹.

Kromě toho záleží na počtu měřených regionálních celků, pokud například jeden region dosahuje mimořádných hodnot (toto lze ošetřit zohledněním vah regionů). Pro posouzení vývoje v čase je důležité mít k dispozici dostatečně dlouhou časovou řadu. V případě makroekonomických ukazatelů můžeme za Českou republiku vycházet z ročních údajů za kraje v časové řadě od roku 1995. Vývoj míry variability je značně odlišný, pokud porovnáme výsledek za všechny kraje (viz obrázek 2) a výsledek za mimopražské regiony (při vyjmutí údajů za hlavní město, viz obrázek 3).

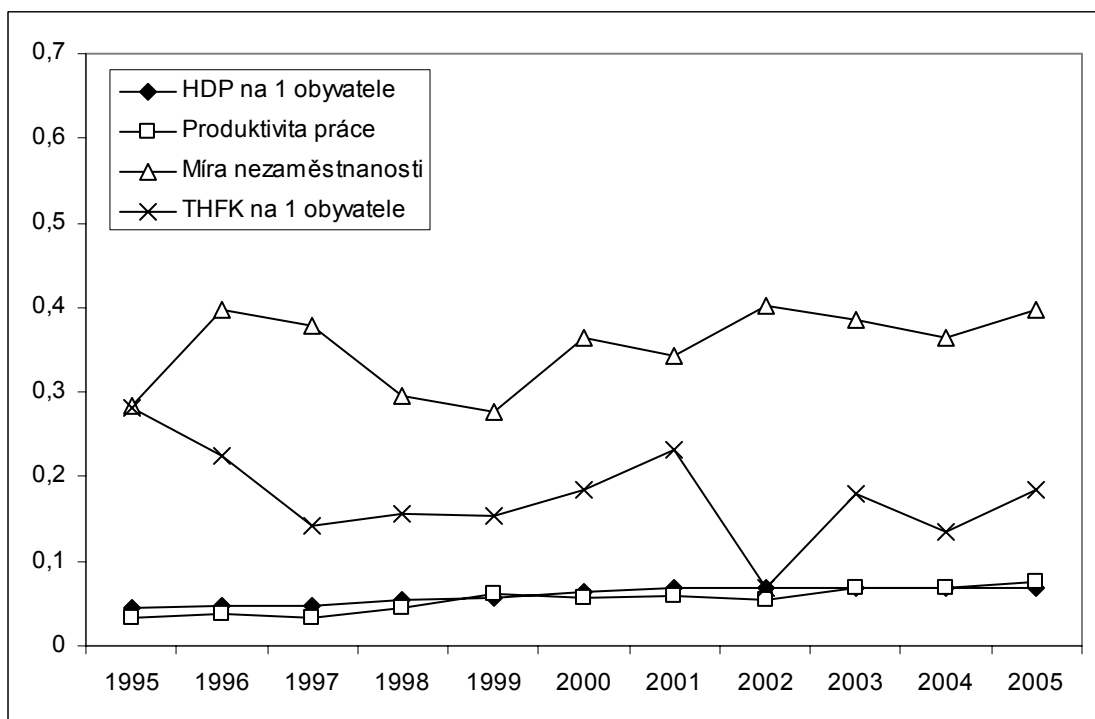
¹¹ V Maďarsku je Budapešť součástí širšího centrálního regionu Közép-Magyarország, v Polsku Varšava součástí největšího polského vojvodství Mazowieckie.

Obrázek 2: Vývoj míry variability regionálních ukazatelů v ČR (variační koeficient, úroveň NUTS 3 -kraje)

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

Obrázek 3: Vývoj míry variability regionálních ukazatelů v ČR bez Prahy (variační koeficient, úroveň NUTS 3 -kraje)

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

4. Ukazatele regionální inovační výkonnosti

4.1 Ukazatele vědy a výzkumu

Inovační schopnosti ekonomického území a jeho potenciál zvyšovat svojí technologickou úroveň oproti okolnímu světu naznačuje významně postavení vědy a výzkumu ve společnosti (viz tabulky 13, 14 a 15).

Tabulka 13: Výdaje na vědu a výzkum

	Výdaje na V a V na 1 obyvatele (ČR = 100)					Výdaje na V a V v % HDP (GERD)				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	100	100	100	100	100	1,20	1,20	1,25	1,26	1,42
Hlavní město Praha	314	304	323	332	327	1,83	1,74	1,92	2,00	2,22
Středočeský kraj	232	233	195	185	181	3,00	2,94	2,58	2,51	2,76
Jihočeský kraj	47	47	52	53	62	0,62	0,62	0,73	0,75	0,99
Plzeňský kraj	43	52	41	44	50	0,55	0,68	0,55	0,58	0,74
Karlovarský kraj	8	9	10	9	6	0,12	0,13	0,15	0,15	0,11
Ústecký kraj	22	19	23	18	17	0,33	0,29	0,35	0,28	0,30
Liberecký kraj	61	62	61	59	63	0,84	0,85	0,94	0,94	1,12
Královéhradecký kraj	45	42	45	63	52	0,59	0,55	0,63	0,88	0,82
Pardubický kraj	71	69	79	79	78	1,01	0,99	1,16	1,18	1,35
Vysočina	22	29	27	30	34	0,31	0,40	0,39	0,45	0,57
Jihomoravský kraj	97	96	97	102	100	1,27	1,25	1,31	1,40	1,54
Olomoucký kraj	42	47	45	48	52	0,64	0,73	0,73	0,77	0,95
Zlínský kraj	42	72	48	39	65	0,60	1,04	0,74	0,62	1,14
Moravskoslezský kraj	50	39	61	51	42	0,78	0,60	0,98	0,79	0,73

Pramen: ČSÚ - Ukazatele výzkumu a vývoje v ČR za roky 2001 - 2005; vlastní výpočty.

Tabulka 14: Zaměstnanost ve vědě a výzkumu

	Počet zaměstnanců ve V a V na 1 tis. obyvatel					Regionální struktura zaměstnanosti ve V a V (v %)				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	5,1	5,3	5,5	5,9	6,4	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Hlavní město Praha	18,1	18,6	19,2	20,7	22,7	40,7	40,2	40,1	40,2	40,8
Středočeský kraj	3,7	4,2	4,6	4,6	4,4	8,0	8,8	9,4	8,7	7,7
Jihočeský kraj	3,0	3,1	3,3	3,5	3,9	3,6	3,6	3,7	3,6	3,7
Plzeňský kraj	3,3	3,9	3,2	3,5	4,2	3,5	4,0	3,1	3,2	3,5
Karlovarský kraj	0,8	0,6	1,0	0,9	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4	0,2
Ústecký kraj	1,2	1,1	1,0	1,3	1,2	2,0	1,7	1,4	1,7	1,5
Liberecký kraj	3,4	3,6	3,6	3,9	3,7	2,8	2,9	2,8	2,8	2,5
Královéhradecký kraj	2,8	3,0	3,3	3,9	4,1	3,0	3,1	3,3	3,5	3,5
Pardubický kraj	4,0	4,3	4,2	4,6	5,2	3,9	4,0	3,8	3,8	4,0
Vysočina	1,1	1,5	1,3	1,5	1,7	1,1	1,4	1,2	1,3	1,3
Jihomoravský kraj	8,0	8,1	8,4	9,1	10,1	17,6	17,0	17,1	17,0	17,4
Olomoucký kraj	2,9	3,1	3,4	3,9	4,7	3,6	3,7	4,0	4,2	4,6
Zlínský kraj	2,4	2,8	2,8	3,2	3,8	2,8	3,1	3,0	3,1	3,4
Moravskoslezský kraj	2,9	2,7	2,9	3,1	3,1	7,1	6,2	6,6	6,4	5,9

Pramen: ČSÚ - Ukazatele výzkumu a vývoje v ČR za roky 2001 - 2005; vlastní výpočty.

Tabulka 15: Výdaje a zaměstnanost ve vědě a výzkumu podle jednotlivých sektorů v roce 2005

2005	Výdaje na V a V (v %)				Přepočtený počet zaměstnanců ve V a V (v %)			
	Podnikatelský sektor	Vládní sektor	Sektor vyššího a vysokého školství	Soukromý neziskový sektor	Podnikatelský sektor	Vládní sektor	Sektor vyššího a vysokého školství	Soukromý neziskový sektor
ČR	64,5	18,7	16,4	0,5	51,1	23,6	24,8	0,5
Hlavní město Praha	46,9	30,9	21,1	1,0	35,1	38,6	25,3	1,0
Středočeský kraj	86,9	13,1	0,0	0,0	76,1	23,9	0,0	0,0
Jihočeský kraj	53,9	28,0	17,6	0,6	42,2	31,3	25,7	0,9
Plzeňský kraj	71,9	0,9	26,7	0,5	50,1	3,7	44,7	1,5
Karlovarský kraj	94,6	5,4	0,0	0,0	89,5	10,5	0,0	0,0
Ústecký kraj	90,3	1,5	8,2	0,0	78,0	1,9	20,1	0,0
Liberecký kraj	85,6	1,1	13,3	0,1	66,1	0,7	33,1	0,1
Královéhradecký kraj	47,6	28,3	24,0	0,1	59,3	25,6	15,1	0,0
Pardubický kraj	88,5	0,0	11,3	0,1	88,0	0,0	11,8	0,2
Vysočina	97,8	2,2	0,0	0,0	96,5	3,5	0,0	0,0
Jihomoravský kraj	49,2	20,6	30,1	0,1	45,2	20,5	34,2	0,1
Olomoucký kraj	70,4	0,6	28,6	0,4	54,9	0,2	44,7	0,2
Zlínský kraj	93,8	0,1	6,2	0,0	74,9	0,1	24,9	0,0
Moravskoslezský kraj	77,1	3,2	19,4	0,2	57,7	6,1	36,0	0,2

Pramen: ČSÚ - Ukazatele výzkumu a vývoje v ČR v roce 2005, vlastní výpočty.

I když je potřeba zvažovat, že u regionálních celků mohou výsledky nebo pozitivní externality vědy a výzkumu snadno sloužit k rozvoji jiných regionů, přesto samotné výdaje a zaměstnanost ve vědě a výzkumu lze označit za významný indikátor možnosti rozvoje regionu s přímým dopadem na růst HDP i na kvalitu lidských zdrojů.

Statistické zjišťování v této oblasti probíhá na ČSÚ za jednotlivá pracoviště vědy a výzkumu a zjišťují se zde především vnitřní výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců v různých kategoriích. Pracoviště je zde vymezeno regionem NUTS 3 (kraje). Šetření zahrnuje sektory podnikatelský, vládní, vyššího školství a neziskových soukromých institucí.

Základní údaje o aktivitách výzkumu a vývoje na krajské úrovni ukazují uvedené tabulky. V tomto srovnání výrazně vybočuje pozice Prahy v případě výdajů i zaměstnanosti s výjimkou náročnosti přidané hodnoty na výzkum a vývoj. Druhé významné centrum inovační výkonnosti představuje Jihomoravský kraj. Oproti tomu pozice Moravskoslezského kraje je dlouhodobě výrazně podprůměrná. Relativně velmi příznivá je pozice Středočeského kraje zejména díky koncentraci výzkumných kapacit automobilového průmyslu. Mezi kraji jsou značné rozdíly v úrovni relativní intenzity výzkumných aktivit (zaměstnanost ve výzkumu a vývoji ve srovnání s výdaji na výzkum a vývoj na obyvatele nebo náročnost regionálního HDP na výzkum a vývoj). Z výdajového hlediska lze identifikovat kraje, v jejichž inovačním systému výrazně převažuje podnikový sektor a naopak kraje se silným vládním sektorem (Praha, Jihočeský, Královéhradecký a Jihomoravský), případně vysokoškolským sektorem (zejména Jihomoravský, Plzeňský a Olomoucký kraj).

4.2 Přímé zahraniční investice

Především v nově se rozvíjejících ekonomikách je významným indikátorem inovační schopnosti příliv přímých zahraničních investic (PZI). Ty jsou důležitým nositelem technologických změn, ale mají i pozitivní dopad na zaměstnanost a na celkovou makroekonomickou výkonnost. Na regionální úrovni jejich hodnoty zjišťuje ČNB. Vzhledem ke skutečnosti, že údaje se vztahují k sídlům ekonomických subjektů, je jejich regionální reprezentativnost poněkud zkreslena, což je patrné na hodnotách za hlavní město Prahu (dlouhodobě tak přibližně polovina PZI směřuje do subjektů sídlících v Praze). Nicméně jako důležitý ukazatel konkurenceschopnosti nesmí v této studii chybět (viz tabulka 16).

Stav přímých zahraničních investic (s pominutím výjimečné pozice Prahy) vykazuje v roce 2004 nejvyšší úroveň ve Středočeském a Libereckém kraji (zde s velmi vysokým nárůstem oproti roku 2002).

Tabulka 16: Stav přímých zahraničních investic

	Stav přímých zahraničních investic v Kč na 1 obyvatele					Stav přímých zahraničních investic na 1 obyvatele (ČR = 100)				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
ČR	80 047	96 300	114 249	113 823	125 130	100	100	100	100	100
Hlavní město Praha	334 318	418 247	527 648	461 069	508 981	418	434	462	405	407
Středočeský kraj	86 307	93 182	101 542	118 474	111 848	108	97	89	104	89
Jihočeský kraj	49 687	56 351	61 456	52 710	66 174	62	59	54	46	53
Plzeňský kraj	60 406	71 212	91 133	90 657	85 882	75	74	80	80	69
Karlovarský kraj	34 577	36 542	48 603	45 512	50 700	43	38	43	40	41
Ústecký kraj	74 304	84 544	93 034	82 654	92 151	93	88	81	73	74
Liberecký kraj	36 849	41 566	52 227	67 561	101 835	46	43	46	59	81
Královéhradecký kraj	31 060	36 033	41 707	44 359	47 157	39	37	37	39	38
Pardubický kraj	44 117	54 805	52 953	78 634	68 636	55	57	46	69	55
Vysočina	27 907	47 074	35 647	61 632	65 597	35	49	31	54	52
Jihomoravský kraj	45 618	52 120	52 638	62 763	80 464	57	54	46	55	64
Olomoucký kraj	27 952	38 195	41 824	48 781	52 864	35	40	37	43	42
Zlínský kraj	34 173	44 520	52 016	47 601	48 912	43	46	46	42	39
Moravskoslezský kraj	29 046	30 912	40 594	56 269	65 500	36	32	36	49	52

Pramen: ČNB.

4.3 Přidaná hodnota v technologicky náročných odvětvích

Technologicky náročná odvětví průmyslu a služeb jsou seskupena podle klasifikace OKEČ (odvětvová klasifikace ekonomických činností).¹² Regiony vytvářející vyšší podíl své přidané hodnoty v těchto odvětvích mají předpoklad pro rychlejší růst HDP a

¹² Mezi technologicky náročná patří odvětví: 30 – výroba kancelářských strojů a počítačů, 32 – výroba rádiových, televizních a spojových zařízení a přístrojů, 33 – výroba zdravotnických, přesných optických a časoměrných přístrojů. Do uvedeného přehledu zařazujeme i technologicky středně náročná odvětví: 24 – výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken, 29 – výroba a opravy strojů a zařízení, 31 – výroba elektrických strojů a zařízení, 34 – výroba motorových vozidel, přívěsů a návěsů, 35 – výroba ostatních dopravních prostředků a zařízení. Do technologicky náročných služeb řadíme podle kritéria objemu výdajů na vědu a výzkum odvětví 64 – spoje, 72 – činnosti v oblasti výpočetní techniky a 73 – výzkum a vývoj.

dosahují vyšší míry konkurenceschopnosti na světových trzích. Regionální údaje jsou odhadovány za místní jednotky v členění na NUTS 3 a jejich regionální reprezentativnost je tedy vysoká (viz tabulka 17).

Pomineme-li opět výjimečnou pozici Prahy, vykazuje nejvyšší úroveň hrubé přidané hodnoty na obyvatele v technologicky a znalostně náročných aktivitách Středočeský kraj následovaný Pardubickým a Královéhradeckým krajem. Naopak nejhorší je pozice Karlovarského, Moravskoslezského a Ústeckého kraje.

Tabulka 17: Hrubá přidaná hodnota v high-tech průmyslu a službách

	Hrubá přidaná hodnota v high-tech průmyslu a službách na 1 obyvatele v Kč					Hrubá přidaná hodnota v high-tech průmyslu a službách na 1 obyvatele, ČR=100				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	..	31 942	33 069	35 627	39 475	..	100	100	100	100
Hlavní město Praha	..	68 020	71 351	69 358	75 050	..	213	216	195	190
Středočeský kraj	..	45 275	45 523	49 579	56 343	..	142	138	140	143
Jihočeský kraj	..	26 219	25 815	28 412	31 734	..	82	78	80	80
Plzeňský kraj	..	27 735	28 220	32 626	35 184	..	87	85	92	89
Karlovarský kraj	..	13 506	13 955	15 593	17 098	..	42	42	44	43
Ústecký kraj	..	18 927	21 199	24 744	27 816	..	59	64	69	70
Liberecký kraj	..	30 338	29 450	34 512	38 787	..	95	89	97	98
Královéhradecký kraj	..	30 038	32 116	35 034	39 369	..	94	97	98	100
Pardubický kraj	..	33 599	35 097	36 799	40 398	..	105	106	103	102
Vysočina	..	28 448	28 825	32 563	36 917	..	89	87	91	94
Jihomoravský kraj	..	25 043	25 437	28 212	31 111	..	78	77	79	79
Olomoucký kraj	..	22 924	25 548	28 720	30 883	..	72	77	80	78
Zlínský kraj	..	28 004	28 778	29 353	32 135	..	88	87	82	81
Moravskoslezský kraj	..	19 187	19 823	23 082	25 775	..	60	60	65	65

Pramen: ČSÚ.

4.4 Kvalifikace obyvatelstva a postavení v zaměstnání

Kvalita lidského kapitálu je dalším významným předpokladem rozvoje inovací a technologické konkurenceschopnosti regionů. Hodnocení můžeme provádět na základě celkové vzdělanostní struktury populace, podílu populace s vysokoškolským nebo středoškolským vzděláním, výdaji na vzdělání apod. V našem případě pro regionální porovnání konkurenceschopnosti uvádíme zastoupení populace s vysokoškolským vzděláním v poměru k celkové pracovní síle (viz tabulka 18). Jednotlivé regiony však také mohou kvalitu lidského kapitálu „importovat“ (prostřednictvím dojížděky do zaměstnání) či „exportovat“ (formou vyjížděky). Dodatečný pohled na kvalitu lidského kapitálu pak nabízí postavení pracovníků v zaměstnání (viz tabulka 19).

V ukazatelích kvality lidského kapitálu se promítá především dlouhodobá odvětvová struktura přidané hodnoty v regionu, ze které se odvíjejí požadavky na kvalifikaci pracovní síly, a v neposlední řadě také význam krajského města jako univerzitního centra. Rozdíly mezi jednotlivými kraji jsou přitom značné. Více než dvojnásobku průměru ČR v podílu pracovní síly s vysokoškolským vzděláním dosahuje Praha a výrazně nadprůměrných hodnot také Jihomoravský kraj. Na opačném konci žebříčku stojí Ústecký a Karlovarský kraj (zde se odráží především technologicky málo náročná odvětvová struktura HPH).

Tabulka 18: Podíl pracovní síly s vysokoškolským vzděláním (v % pracovních sil)

	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	11,6	12,5	12,7	13,2	13,7
Hlavní město Praha	25,2	27,5	27,1	28,1	28,5
Středočeský kraj	8,8	8,9	9,6	10,8	11,1
Jihočeský kraj	9,6	11,5	11,6	11,9	11,4
Plzeňský kraj	9,8	11,1	10,1	11,3	10,8
Karlovarský kraj	7,7	7,5	8,5	8,1	8,5
Ústecký kraj	6,6	7,7	6,4	6,7	7,6
Liberecký kraj	8,3	9,0	9,3	8,1	10,3
Královéhradecký kraj	10,2	10,4	11,6	11,5	11,2
Pardubický kraj	9,0	9,0	10,3	10,4	11,9
Vysočina	7,6	9,3	9,9	9,9	11,3
Jihomoravský kraj	13,2	15,9	15,8	16,6	16,6
Olomoucký kraj	11,3	9,6	10,0	11,6	13,0
Zlínský kraj	9,8	10,6	11,3	11,6	12,4
Moravskoslezský kraj	10,5	10,5	10,8	10,7	11,5

Pramen: ČSÚ.

Tabulka 19: Podíl pracovní síly podle postavení v zaměstnání (KZAM 1 - 3* v %)

	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	36,1	35,7	36,4	37,5	38,8
Hlavní město Praha	55,8	56,2	56,7	57,9	58,8
Středočeský kraj	31,7	30,7	31,6	34,2	35,3
Jihočeský kraj	32,6	32,4	33,7	35,0	35,4
Plzeňský kraj	34,3	34,9	36,2	36,8	34,7
Karlovarský kraj	31,7	29,6	32,6	30,8	32,8
Ústecký kraj	31,8	29,0	26,2	30,4	32,9
Liberecký kraj	27,8	29,8	33,4	34,4	34,0
Královéhradecký kraj	33,3	32,7	35,3	36,9	37,2
Pardubický kraj	32,6	31,7	31,0	32,1	35,7
Vysočina	28,7	28,3	28,0	30,8	33,4
Jihomoravský kraj	37,3	38,5	39,3	39,3	41,5
Olomoucký kraj	33,5	31,0	31,8	32,5	34,1
Zlínský kraj	31,3	33,1	34,9	34,5	36,0
Moravskoslezský kraj	36,6	36,2	35,6	35,2	36,7

Poznámka: *KZAM 1 - Zákonníci, vedoucí a řídicí pracovníci, KZAM 2 - Vědeckí a odborní duševní pracovníci, KZAM 3 - Techničtí, zdravotničtí a pedagog. prac. (vč. příbuz. oborů). Pramen: ČSÚ – VŠPS.

Existuje ještě řada dalších ukazatelů, na základě kterých lze hodnotit inovační možnosti regionů, avšak v regionálním členění bývá často problém s dostatečnou vypovídací schopností a délkou časové řady. Většinou se jedná o ukazatele, které nějakým způsobem rozvádějí již zmíněné (viz tabulka 20). Počet podnikatelů zjištěný výběrovým šetřením pracovních sil může naznačit, jaké prostředí nabízí region pro vznik podnikatelských subjektů, a tím i pro vznik nových pracovních příležitostí a snižování nezaměstnanosti. Ukazatele počítačové gramotnosti rozvádějí ukazatele kvality lidského kapitálu o konkrétní dovednosti důležité pro moderní ekonomiku. Významným předpokladem hospodářského rozvoje je také dopravní infrastruktura, byť ta již není v současnosti tak rozhodujícím faktorem jako kdysi. Její základní dostupnost však zůstává klíčovým předpokladem pro další rozvoj regionu.

Tabulka 20: Některé další ukazatele předpokladů inovační schopnosti krajů ČR

Území Rok 2004	Počet podnikatelů (v % zaměstnaných prac. sil)	Uživatelé PC (alespoň jednou týdně)	Uživatelé internetu (alespoň jednou týdně)	Dálnice (km)	Rychlostní silnice (km)	Elektrifikované železnič- ní tratě (km)
ČR	16,5	35,8	24,5	542	336	2 859
Hlavní město Praha	21,0	50,9	42,8	11	23	146
Středočeský kraj	19,3	36,9	29,6	174	132	434
Jihočeský kraj	15,7	37,7	24,2	9	0	345
Plzeňský kraj	16,1	36,8	25,9	102	0	216
Karlovarský kraj	14,9	30,5	16,8	0	12	87
Ústecký kraj	14,4	33,4	21,8	29	7	363
Liberecký kraj	16,2	30,7	18,5	0	18	0
Královéhradecký kraj	17,0	39,9	25,0	0	0	107
Pardubický kraj	13,8	31,2	21,4	0	0	203
Vysočina	17,7	32,7	19,9	93	0	213
Jihomoravský kraj	16,1	35,9	22,6	124	45	228
Olomoucký kraj	15,1	25,3	15,9	0	83	217
Zlínský kraj	16,8	33,3	18,3	0	0	116
Moravskoslezský kraj	12,3	31,6	19,6	0	17	184

Pramen: ČSÚ – VŠPS, databáze KROK, počty podnikatelů - údaje za rok 2005, ostatní 2004.

5. Ukazatele regionální kvality života

5.1 Migrace obyvatelstva

Ochota obyvatelstva stěhovat se za prací v rámci národního hospodářství je jednoznačně pozitivním faktorem zvyšujícím v mezinárodním srovnání konkurenceschopnost dané země. Pokud hodnotíme údaje o zahraniční migraci do regionů i migraci mezi jednotlivými regiony, vypovídají svým způsobem o kvalitě života populace, která není vymezena jen z pohledu množství nabízených pracovních příležitostí a odměn za práci, ale je spojena i s hledisky kvality životního prostředí, bezpečnosti, občanské vybavenosti, dopravní obslužnosti, cenami nemovitostí a obecnými trendy v bydlení (např. preferencemi života na venkově před městem a naopak).

Přírůstek či úbytek obyvatelstva stěhováním byl v České republice v posledních letech jednoznačně nejvíce ovlivněn ekonomickým a sociálním vývojem a vlivem zahraničního stěhování. Na hodnotách je výrazně vidět nárůst počtu obyvatel ve Středočeském kraji a v Praze a výraznější úbytek především v Moravskoslezském kraji (viz tabulky 21 a 22). Počet obyvatel ve Středočeském kraji roste v největší míře kvůli trendu stěhování z Prahy do satelitních oblastí a v samotné Praze přibývá počet obyvatel především v důsledku zahraniční migrace. Ze stejných příčin jako ve středních Čechách a v Praze roste kvůli významu Brna také celkový počet obyvatel Jihomoravského kraje. Naopak počet obyvatel Ústeckého kraje roste zásluhou zahraniční migrace, saldo vnitrostátní migrace je zde dlouhodobě nepříznivé, což platí ve větší míře také o Moravskoslezském kraji.

Tabulka 21: Přírůstek obyvatelstva stěhováním (počet osob)

	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005
ČR	-8 551	12 290	25 789	18 635	36 229	84 392
Hlavní město Praha	-6 829	5 463	7 074	6 708	11 769	24 185
Středočeský kraj	4 857	6 661	9 538	9 584	14 774	45 414
Jihočeský kraj	94	1 024	1 229	670	2 316	5 333
Plzeňský kraj	-61	832	2 013	458	2 311	5 553
Karlovarský kraj	-512	408	237	456	-345	244
Ústecký kraj	17	1 365	2 072	1 590	1 266	6 310
Liberecký kraj	-509	266	816	-122	1 424	1 875
Královéhradecký kraj	-712	-125	47	290	1 375	875
Pardubický kraj	-498	-65	-339	186	998	282
Vysočina	-353	-222	515	-103	922	759
Jihomoravský kraj	-1 464	-831	2 852	1 563	1 028	3 148
Olomoucký kraj	-323	-611	347	-743	34	-1 296
Zlínský kraj	-118	-270	-66	-399	31	-822
Moravskoslezský kraj	-2 140	-1 605	-546	-1 503	-1 674	-7 468

Pramen: ČSÚ.

Tabulka 22: Podíl přírůstku obyvatelstva stěhováním na celkové populaci (v %)

	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005
ČR	-0,1	0,1	0,3	0,2	0,4	0,8
Hlavní město Praha	-0,6	0,5	0,6	0,6	1,0	2,1
Středočeský kraj	0,4	0,6	0,8	0,8	1,3	4,0
Jihočeský kraj	0,0	0,2	0,2	0,1	0,4	0,9
Plzeňský kraj	0,0	0,2	0,4	0,1	0,4	1,0
Karlovarský kraj	-0,2	0,1	0,1	0,2	-0,1	0,1
Ústecký kraj	0,0	0,2	0,3	0,2	0,2	0,8
Liberecký kraj	-0,1	0,1	0,2	0,0	0,3	0,4
Královéhradecký kraj	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,2
Pardubický kraj	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,2	0,1
Vysočina	-0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,1
Jihomoravský kraj	-0,1	-0,1	0,3	0,1	0,1	0,3
Olomoucký kraj	-0,1	-0,1	0,1	-0,1	0,0	-0,2
Zlínský kraj	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	-0,1
Moravskoslezský kraj	-0,2	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,6

Pramen: ČSÚ.

5.2 Kvalita ovzduší

V průmyslových, hustě zalidněných oblastech se stává kvalita životního prostředí důležitým faktorem ovlivňujícím migraci i zdravotní stav obyvatelstva, jež pak následně mají dopad na růst HDP a jsou současně důležitými měřítky životní úrovně populace. Čistotu životního prostředí můžeme hodnotit např. pomocí řady ukazatelů škodlivých emisí znečišťujících ovzduší. Nejčastěji se uvádějí celkové emise v tunách na km² nebo na 1 obyvatele. Pro náš případ měření kvality života obyvatelstva je vhodnější použít emise na plochu, protože zohledníme výhodu řídké zalidněných regionů, kde na 1 obyvatele připadá větší prostor k životu a emise znečištění se zde mohou rozptýlit mimo oblasti koncentrace obyvatelstva. Měření znečištění ovzduší zajišťuje ze zákona Český hydrometeorologický ústav (ČHMÚ). Množství uvedených znečišťujících látek vypouštěných do ovzduší je evidováno v Registru

emisí a zdrojů znečišťování ovzduší (REZZO). V regionálním přehledu vypovídá spolehlivě především o průmyslovém znečištění ovzduší (viz tabulka 23, pro zjednodušení je uveden úhrn vybraných znečišťujících látek).

Tabulka 23: Emise oxidu siřičitého, oxidu dusíku a oxidu uhelnatého

	V t na km ²					ČR = 100				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
ČR	9,4	9,2	8,3	8,4	8,9	100	100	100	100	100
Hlavní město Praha	27,9	28,6	17,0	16,1	19,9	298	311	205	192	223
Středočeský kraj	7,1	7,2	6,7	6,5	6,8	75	78	81	77	77
Jihočeský kraj	3,5	3,4	2,8	2,8	3,1	37	37	34	33	35
Plzeňský kraj	4,7	4,6	3,7	3,7	4,1	50	49	44	44	46
Karlovarský kraj	12,6	12,1	9,3	8,7	10,1	135	131	113	104	114
Ústecký kraj	32,0	29,2	30,0	28,5	30,8	342	317	363	340	346
Liberecký kraj	6,5	6,2	4,5	4,3	5,7	69	68	54	52	64
Královéhradecký kraj	5,8	5,6	4,2	4,8	5,1	62	61	51	57	58
Pardubický kraj	10,4	10,9	9,3	10,3	8,9	111	118	112	123	99
Vysočina	2,9	2,9	2,4	2,4	2,7	31	32	29	29	30
Jihomoravský kraj	2,1	2,4	2,0	2,1	2,1	23	26	25	24	24
Olomoucký kraj	4,4	4,1	3,5	3,4	3,9	47	45	43	40	44
Zlínský kraj	5,0	4,9	4,0	4,2	4,2	53	53	48	50	47
Moravskoslezský kraj	34,3	34,4	33,0	35,6	36,8	366	374	399	424	413

Pramen: ČSÚ, ČHMÚ – REZZO (1-3, bez mobilních zdrojů znečištění).

5.3 Kriminalita

Dalším ukazatelem úrovně kvality života může být míra kriminality. Bezpečnost obyvatelstva má vliv na migraci a výdaje na její zajištění jsou významnou složkou veřejných rozpočtů i na komunální úrovni, kde pak omezují prostředky použitelné na jiné priority (viz tabulka 24).

Tabulka 24: Kriminalita celkem - počet zjištěných trestných činů

	Celkem					Na 1 tis. obyvatel				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	358 362	372 001	357 241	351 090	343 687	35	36	35	34	34
Hlavní město Praha	99 966	102 847	99 107	97 302	95 731	86	89	85	83	81
Středočeský kraj	41 125	42 149	38 567	37 776	37 208	37	37	34	33	32
Jihočeský kraj	16 990	16 266	15 773	16 396	16 752	27	26	25	26	27
Plzeňský kraj	15 510	16 006	16 160	16 815	15 138	28	29	29	31	28
Karlovarský kraj	10 243	11 135	10 591	10 349	10 081	34	37	35	34	33
Ústecký kraj	29 495	31 460	30 903	32 348	32 751	36	38	38	39	40
Liberecký kraj	14 493	16 415	15 663	15 352	15 037	34	38	37	36	35
Královéhradecký kraj	12 978	13 307	12 691	12 572	11 674	24	24	23	23	21
Pardubický kraj	10 609	11 285	10 539	10 519	10 288	21	22	21	21	20
Vysočina	8 435	8 971	8 693	8 526	7 993	16	18	17	17	16
Jihomoravský kraj	31 993	35 427	34 341	32 008	30 878	28	31	30	28	27
Olomoucký kraj	16 249	16 535	15 822	15 352	14 841	25	26	25	24	23
Zlínský kraj	12 370	12 493	11 013	10 619	10 176	21	21	19	18	17
Moravskoslezský kraj	37 906	37 705	37 378	35 156	35 139	30	30	30	28	28

Pramen: MV ČR.

Údaje vycházejí především ze statistik Ministerstva vnitra a Policie ČR. Trestné činy můžeme členit na různé kategorie podle charakteru a závažnosti, a dále na objasněné a neobjasněné. V našem přehledu je znázorněn celkový počet zjištěných trestných činů podle krajů.

5.4 Střední délka života obyvatelstva

Nejkomplexnějším ukazatelem vypovídajícím o zdravotním stavu populace, kvalitě životního prostředí a mnoha jiných faktorech kvality života je ukazatel střední délky života. V našem přehledu je regionálně znázorněna jako naděje dožití, která vyjadřuje počet roků, jež pravděpodobně prožije narozený člověk za předpokladu, že po celou dobu jeho dalšího života se nezmění řád vymírání zjištěný úmrtnostní tabulkou. S ohledem na vyloučení nahodilých výkyvů jsou krajské úmrtnostní tabulky zpracovány za dvouletá období (viz tabulka 25).

Tabulka 25: Střední délka života obyvatelstva

	Střední délka života ženy					Střední délka života muži				
	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004
ČR	78,4	78,5	78,5	78,5	79,4	71,7	72,1	72,1	72,0	72,6
Hlavní město Praha	79,0	79,0	78,9	79,2	79,6	73,3	73,6	73,7	73,7	74,1
Středočeský kraj	77,5	78,0	78,3	78,2	78,4	70,9	71,7	72,1	72,0	72,0
Jihočeský kraj	78,3	78,5	78,6	78,8	79,1	72,0	72,4	72,3	72,5	72,8
Plzeňský kraj	77,8	78,1	78,3	78,6	78,6	71,8	72,2	72,5	72,3	72,3
Karlovarský kraj	77,0	77,0	77,5	77,5	77,5	70,8	70,7	71,2	71,5	71,3
Ústecký kraj	76,6	76,6	76,5	76,9	77,2	69,8	70,2	69,9	69,7	70,2
Liberecký kraj	77,4	77,9	78,3	78,1	78,3	70,9	71,3	71,3	71,7	72,4
Královéhradecký kraj	78,7	79,0	78,8	78,8	79,2	72,2	72,6	73,1	73,1	73,1
Pardubický kraj	78,3	78,6	78,7	78,8	78,0	72,1	72,7	72,7	72,6	72,9
Vysočina	78,5	78,7	79,0	79,2	79,4	72,0	72,7	72,9	72,8	73,3
Jihomoravský kraj	78,7	79,0	79,2	79,3	79,6	71,9	72,3	72,6	72,5	72,9
Olomoucký kraj	78,7	78,6	78,6	78,8	79,1	71,3	71,5	71,6	72,1	72,6
Zlínský kraj	78,5	78,8	79,0	79,0	79,5	71,0	71,4	72,0	72,0	71,8
Moravskoslezský kraj	77,8	77,9	77,9	78,0	78,2	70,1	70,4	70,4	70,7	70,9

Pramen: ČSÚ, Krajské ročenky.

6. Souhrnná analýza regionální konkurenceschopnosti

Jak již bylo naznačeno v předchozích kapitolách, při prostorovém srovnání se nejčastěji používá poměru, kterého dosahuje sledovaný ukazatel ve vztahu k celonárodnímu průměru nebo průměrné výši ukazatele v zemích Evropské unie. Pro ohodnocení relativní úspěšnosti krajů v ČR u konkrétních ukazatelů je nejvhodnější porovnat hodnoty ukazatele právě s průměrnou hodnotou za ČR. Pokud se však chceme pokusit o souhrnné porovnání více ukazatelů, je kvůli přiřazení stejné váhy regionálním odlišnostem u všech ukazatelů vhodnější pro posouzení porovnat pořadí jednotlivých krajů. V našem případě pořadí ohodnotíme prostřednictvím percentil, vyjadřujících procento regionů, které u sledovaného ukazatele dosahují horších hodnot než sledovaný kraj.

Stejným způsobem ohodnotíme dosaženou úroveň sledovaných ukazatelů i regionální srovnání vývoje v čase, které je určující pro posouzení rovnováhy dlouhodobého regio-

nálního rozvoje. Abychom mohli porovnat stejnou časovou řadu dostupnou u všech zvolených ukazatelů, použijeme ve všech případech vývoj za posledních pět let.

6.1 Srovnání úrovně a dynamiky vývoje ukazatelů makroekonomické výkonnosti

Tabulky 26 a 27 ukazují postavení, kterého dosahují kraje ČR v úrovni a dynamice vývoje nejvýznamnějších ukazatelů makroekonomické výkonnosti. Jako rozhodující makroekonomické ukazatele zvolíme **HDP a tvorbu hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele, produktivitu práce a míru nezaměstnanosti**. Souhrnná úroveň je pak vyjádřena jako průměr percentil, které vyjadřují pořadí kraje v rámci jednotlivých dílčích ukazatelů. V případě míry nezaměstnanosti je použito obráceného pořadí, tzn. nejlepšího pořadí dosahují kraje s nejnižší hodnotou u sledovaného ukazatele.

Tabulka 26: Srovnání ukazatelů makroekonomické výkonnosti krajů

Rok 2005	HDP na 1 obyvatele (ČR=100)		Produktivita práce (ČR=100)		Míra nezaměstnanosti (v %)		THFK na 1 obyvatele (ČR=100)		Souhrnná úroveň makroekon. výkonnosti
	100	Perc.	100	Perc.	7,9	Perc.	100	Perc.	
ČR									
Hlavní město Praha	209	100	146	100	3,5	100	241	100	100
Středočeský kraj	93	85	107	92	5,2	69	102	85	83
Jihočeský kraj	89	62	90	46	5,0	85	105	92	71
Plzeňský kraj	96	92	93	77	5,1	77	96	69	79
Karlovarský kraj	78	0	76	0	10,9	15	86	62	19
Ústecký kraj	81	31	88	38	14,5	0	77	46	29
Liberecký kraj	80	15	84	8	6,5	54	71	31	27
Královéhradecký kraj	89	69	90	54	4,8	92	65	8	56
Pardubický kraj	82	46	85	15	5,6	62	65	23	36
Vysočina	84	54	92	69	6,8	46	78	54	56
Jihomoravský kraj	92	77	93	85	8,1	38	96	77	69
Olomoucký kraj	78	8	86	23	10,0	23	61	0	13
Zlínský kraj	80	23	88	31	9,4	31	65	15	25
Moravskoslezský kraj	82	38	91	62	13,9	8	72	38	36

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

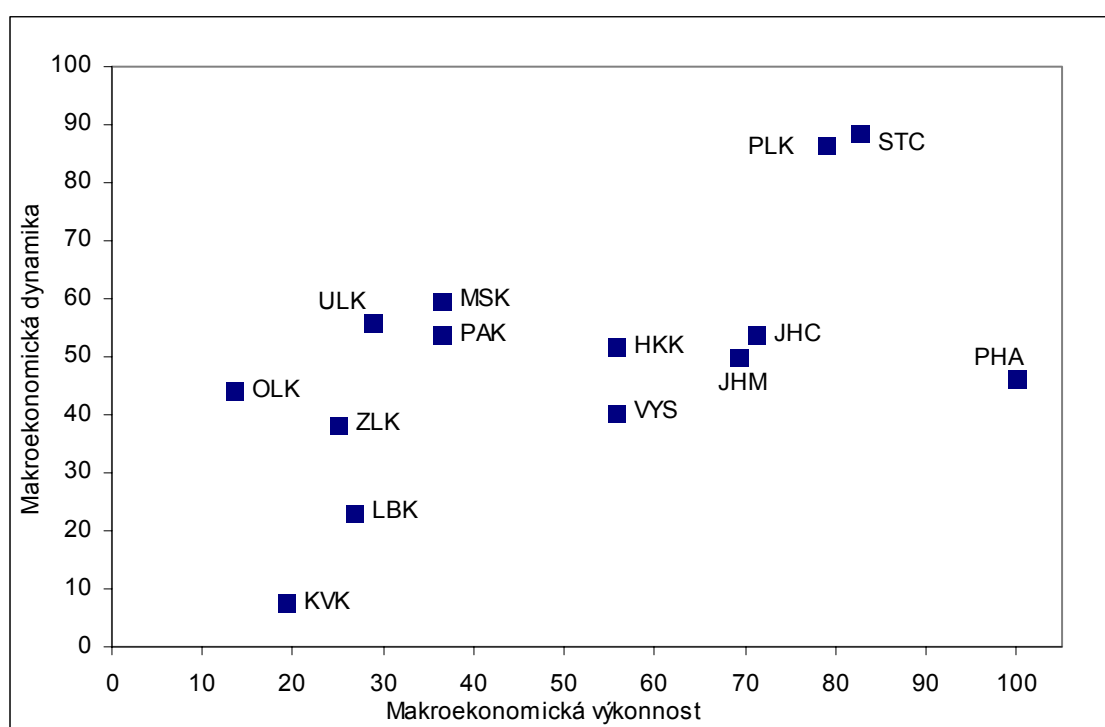
Tabulka 27: Srovnání dynamiky vývoje ukazatelů makroekonomické výkonnosti krajů

Dynamika vývoje	HDP na 1 obyv. - s.c. (2005/2001)		Produktivita práce (2005/2001)		Míra nezaměstnan. (2005/2001)		THFK na 1 obyvatele - b.c. (2005/2001)		Souhrnná dynamika makroekon. výkonnosti
	116,6	Perc.	115,6	Perc.	97,2	Perc.	112,3	Perc.	
ČR									
Hlavní město Praha	113,7	15	109,9	8	90,7	62	151,6	100	46
Středočeský kraj	120,0	85	121,9	100	77,3	100	112,6	69	88
Jihočeský kraj	116,4	54	116,6	54	89,3	69	102,1	38	54
Plzeňský kraj	120,5	92	118,8	92	88,2	77	119,7	85	87
Karlovarský kraj	111,1	8	113,8	23	148,0	0	64,2	0	8
Ústecký kraj	116,5	62	117,3	62	108,8	23	113,0	77	56
Liberecký kraj	108,9	0	109,7	0	104,7	31	111,7	62	23
Královéhradecký kraj	114,2	23	115,7	38	78,8	92	106,1	54	52
Pardubický kraj	117,2	69	114,6	31	88,0	85	91,8	31	54
Vysočina	115,6	31	118,4	77	111,9	8	105,3	46	40
Jihomoravský kraj	116,1	38	113,7	15	94,8	54	136,7	92	50
Olomoucký kraj	119,4	77	116,3	46	96,1	46	66,3	8	44
Zlínský kraj	116,3	46	117,5	69	110,6	15	90,3	23	38
Moravskoslezský kraj	121,5	100	118,7	85	97,2	38	89,0	15	60

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty.

Z obrázku 4 je zřejmé pokračující prohlubování makroekonomických regionálních disparit po roce 2001. Regiony s vysokou makroekonomickou výkonností si udržují i dobré pořadí v dynamice růstu makroekonomických ukazatelů, a to zejména Středočeský a Plzeňský kraj. Jde o regiony, kam v devadesátých letech směřovalo nejvíce přímých zahraničních investic do nových výrobních závodů, a které díky své geografické poloze mohly profitovat z vyspělosti sousedních regionů. Na opačném konci žebříčku stojí zejména Karlovarský a Liberecký kraj. Jedná se o regiony bez významnějších center, s koncentrací převážně jednodušších forem zpracovatelského průmyslu, v případě Karlovarska zaostávají tradičně silná odvětví výroby skla, keramiky a výroby kovodělných výrobků, v případě Liberecka jde především o úpadek odvětví textilního průmyslu, výroby skla a keramiky. Problémy těchto odvětví se pak promítají i v zaostávání odvětví služeb.

Obrázek 4: Souhrnné porovnání úrovně a dynamiky vývoje makroekonomické výkonnosti krajů (úroveň roku 2005, dynamika 2005/2001)

Pramen: vlastní výpočty.

Určité oživení lze pozorovat v jinak v méně rozvinutých moravských regionech. V Moravskoslezském kraji se rozhodujícím faktorem oživení stala v posledních letech zejména výroba oceli, v Olomouckém kraji pak řada odvětví zpracovatelského, např. elektrotechnického průmyslu. Značný nárůst přidané hodnoty v chemickém průmyslu a ve výrobě elektřiny je příčinou zlepšující se pozice Ústeckého kraje. Pozice zdaleka nejvýkonnějšího regionu Prahy je v oblasti dynamiky vývoje podstatně horší. Příčinou je výrazný nárůst průmyslové produkce, která je koncentrována hlavně v ostatních regionech. Efekty vstupu do EU a investičních pobídek, které stojí za současným růstem české ekonomiky, nemohou být v Praze v takové míře využity (což bude pokračovat i do budoucna a přidávat se bude také vliv absence prostředků ze strukturálních fondů EU).

6.2 Srovnání úrovně a dynamiky vývoje ukazatelů inovační výkonnosti

Tabulky 28 a 29 ukazují postavení, kterého dosahují kraje ČR v úrovni a dynamice vývoje nejvýznamnějších ukazatelů inovační výkonnosti. Jako klíčové ukazatele za tuto oblast zvolíme **výdaje na V a V na 1 obyvatele, přímé zahraniční investice na 1 obyvatele, HPH na 1 obyvatele v technologicky náročných odvětvích a podíl vysokoškolačů v celkové pracovní síle**. Souhrnná úroveň je zde vyjádřena jako průměr percentil, které vyjadřují pořadí kraje v rámci jednotlivých dílčích ukazatelů.

Tabulka 28: Srovnání ukazatelů inovační výkonnosti krajů

Rok 2005	Výdaje na VaV / obyv. (ČR=100)		Stav PZI na 1 obyvatele (ČR=100)		HPH v high-tech. / obyv. (ČR=100)		VŠ v % pracovní síly		Souhrnná úroveň inovační schopnosti
	100	Perc.	100	Perc.	100	Perc.	14	Perc.	
ČR	100		100		100		14		
Hlavní město Praha	327	100	407	100	190	100	28	100	100
Středočeský kraj	181	92	89	92	143	92	11	31	77
Jihočeský kraj	62	54	53	46	80	38	11	54	48
Plzeňský kraj	50	31	69	69	89	54	11	23	44
Karlovarský kraj	6	0	41	15	43	0	9	8	6
Ústecký kraj	17	8	74	77	70	15	8	0	25
Liberecký kraj	63	62	81	85	98	69	10	15	58
Královéhradecký kraj	52	38	38	0	100	77	11	38	38
Pardubický kraj	78	77	55	54	102	85	12	69	71
Vysočina	34	15	52	38	94	62	11	46	40
Jihomoravský kraj	100	85	64	62	79	31	17	92	67
Olomoucký kraj	52	46	42	23	78	23	13	85	44
Zlínský kraj	65	69	39	8	81	46	12	77	50
Moravskoslezský kraj	42	23	52	31	65	8	12	62	31

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, Ukazatele výzkumu a vývoje v ČR; ČNB; vlastní výpočty. Poznámka: PZI – údaje ze rok 2004.

Tabulka 29: Srovnání dynamiky vývoje ukazatelů inovační výkonnosti krajů

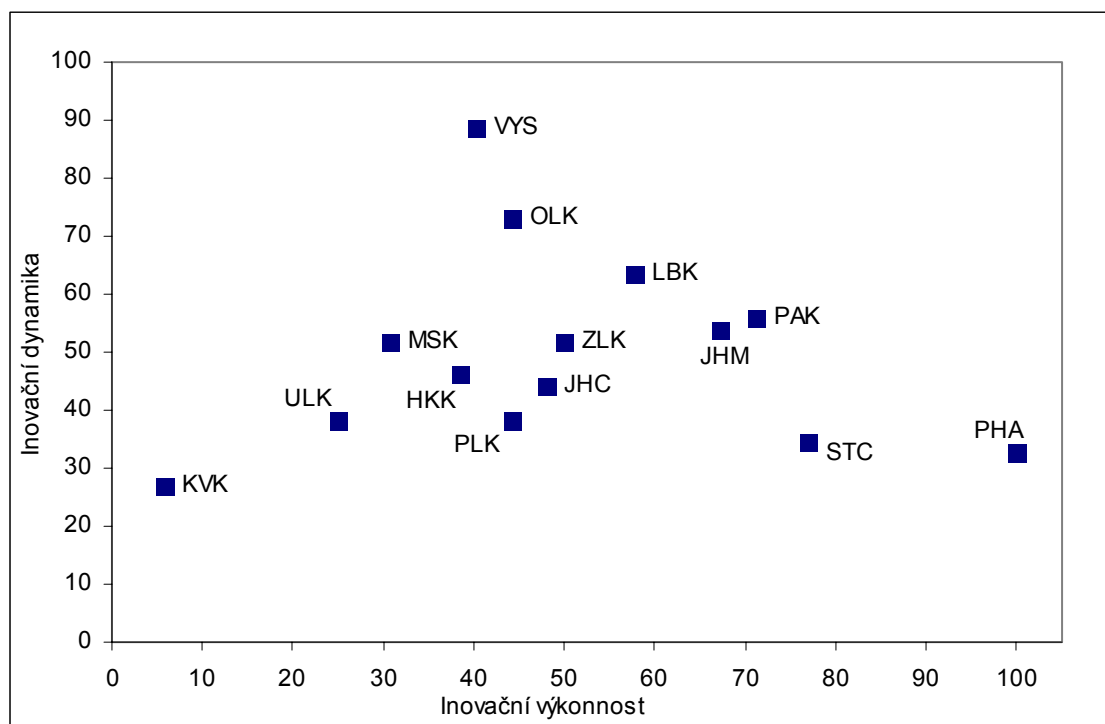
Dynamika vývoje	Výdaje na VaV na 1 obyvatele (2005/2001)		Stav PZI na 1 obyvatele (2004/2000)		HPH v high-tech. na 1 obyvatele (2005/2001)		VŠ v % pracovní síly (2005/2001)		Souhrnná úroveň inovační schopnosti
	148,8	Perc.	156,3	Perc.	123,6	Perc.	119,2	Perc.	
ČR	148,8		156,3		123,6		119,2		
Hlavní město Praha	155,0	46	152,2	54	110,3	0	114,0	31	33
Středočeský kraj	116,0	8	129,6	8	124,4	38	129,5	85	35
Jihočeský kraj	199,1	85	133,2	15	121,0	23	119,5	54	44
Plzeňský kraj	173,3	69	142,2	23	126,9	54	110,5	8	38
Karlovarský kraj	111,8	0	146,6	38	126,6	46	112,2	23	27
Ústecký kraj	117,5	15	124,0	0	147,0	100	116,1	38	38
Liberecký kraj	152,4	31	276,4	100	127,9	62	124,6	62	63
Královéhradecký kraj	171,5	62	151,8	46	131,1	77	106,3	0	46
Pardubický kraj	165,2	54	155,6	62	120,2	15	133,6	92	56
Vysočina	222,4	92	235,1	92	129,8	69	148,2	100	88
Jihomoravský kraj	152,5	38	176,4	69	124,2	31	126,7	77	54
Olomoucký kraj	186,3	77	189,1	77	134,7	92	116,5	46	73
Zlínský kraj	231,1	100	143,1	31	114,7	8	126,3	69	52
Moravskoslezský kraj	125,1	23	225,5	85	134,3	85	110,6	15	52

Pramen: ČSÚ - Regionální účty 2005, vlastní výpočty, Ukazatele výzkumu a vývoje v ČR, ČNB.

Při pohledu na obrázek 5 je patrné u některých krajů poněkud méně rovnoměrné rozložení pozic mezi úrovní a dynamikou vývoje faktorů inovační schopnosti. Hlavní město

Praha, které dosahuje jednoznačně nejlepších výsledků ve všech sledovaných indikátorech (výdajích na V a V, PZI na obyvatele, podílu high-tech přidané hodnoty i vysokoškolsky vzdělané populace), je v otázce dynamiky těchto indikátorů na druhé nejhorší pozici. Příčinou je především slabá pozice v rozvoji technologicky náročného průmyslu a nárůstu počtu vysokoškoláků. To je způsobeno směřováním moderních investic v průmyslu v posledních letech spíše do jiných krajů, což je současně doprovázeno vytvářením podmínek pro investory různými pobídkami (mj. rozvojem vysokého školství). Z velmi vysokých hodnot za hlavní město se u těchto ukazatelů také obtížně dosahuje vyšších temp růstu než v případě zaostalejších regionů. Z údajů za Střední Čechy je patrné, že přes stále dobré výsledky v makroekonomické výkonnosti jsou nové zahraniční investice a rozvoj technologicky vyspělých odvětví situovány v posledních letech spíše do ostatních krajů. V tomto případě může působit obava z nedostatku pracovních sil v okolí Prahy, směřování investičních pobídek do pohraničních regionů s velkou nezaměstnaností, skutečnost, že největší centrum středočeského regionu leží vlastně mimo území kraje apod.

Obrázek 5: Souhrnné porovnání úrovně a dynamiky vývoje inovační schopnosti krajů (úroveň roku 2005, dynamika 2005/2001)

Pramen: vlastní výpočty.

Nečekaně dobré pozice v dynamice vývoje inovační schopnosti dosahují kraje Vysočina a Olomoucký. Na Vysočině se dynamicky zvyšují především výdaje na V a V, které jsou zde tvořeny z 98 % podnikatelským sektorem, a rovněž přímé zahraniční investice. Oba faktory souvisí s rozvojem výroby dílů pro automobilový průmysl (především v koncernu Bosch v Jihlavě). V Olomouckém kraji významně vzrostla přidaná hodnota v technologicky náročném průmyslu, zejména elektrotechnickém (jde zřejmě o vliv koncernu Philips v Hranicích na Moravě, byť jeho výsledky zůstávají za očekáváním). Zde je potřeba zmínit, že v případě nejzaostalejších regionů, kterými oba zmíněné kraje na konci devadesátých let byly, může vzhledem k nízké výchozí základně přítomnost jedné větší zahraniční investice a s ní související státní podpory rozvoje infrastruktury a

vzdělávání znamenat výrazný dopad do dynamiky vývoje inovační i makroekonomické výkonnosti. Příliš dobré perspektivy se nerýsují v kraji Karlovarském, naopak v Libereckém zejména příliv zahraničních investic dává naději na zlepšení hospodářského vývoje v budoucnosti.

6.3 Srovnání úrovně a dynamiky vývoje ukazatelů kvality života

Tabulky 30 a 31 ukazují postavení, kterého dosahují kraje ČR v úrovni a dynamice vývoje nejvýznamnějších ukazatelů kvality života. Z řady možných ukazatelů zvolíme jako rozhodující pro tento účel **podíl přírůstku obyvatelstva stěhováním k celkové populaci, emise oxidů siřičitého, uhelnatého a dusíku na km², počet trestných činů na obyvatele a střední délku života**. Souhrnná úroveň je zde vyjádřena jako průměr percentil, které vyjadřují pořadí kraje v rámci jednotlivých dílčích ukazatelů. V případě ukazatelů emisí oxidu siřičitého, oxidu uhelnatého, oxidu dusíku a počtu trestných činů je použito obráceného pořadí - tzn. nejlepšího pořadí dosahují kraje s nejnižší hodnotou u sledovaného ukazatele.

Tabulka 30: Srovnání ukazatelů úrovně kvality života v krajích

Rok 2005	Přírůstek obyvatelstva stěhováním v % popul.		Emise oxidů siřičitého, uhelnatého a dusíku v t/km ²		Počet trestných činů na 1 tis. obyvatel		Střední délka života (průměr muži a ženy)		Souhrnná úroveň kvality života
	0,4	Perc.	8,9	Perc.	34	Perc.	76,0	Perc.	
ČR									
Hlavní město Praha	1,0	92	19,9	15	81	0	76,8	100	52
Středočeský kraj	1,3	100	6,8	38	32	31	75,2	23	48
Jihočeský kraj	0,4	77	3,1	85	27	54	75,9	69	71
Plzeňský kraj	0,4	85	4,1	69	28	38	75,4	38	58
Karlovarský kraj	-0,1	8	10,1	23	33	23	74,4	8	15
Ústecký kraj	0,2	38	30,8	8	40	8	73,7	0	13
Liberecký kraj	0,3	69	5,7	46	35	15	75,3	31	40
Královéhradecký kraj	0,3	62	5,1	54	21	77	76,2	77	67
Pardubický kraj	0,2	54	8,9	31	20	85	75,5	46	54
Vysočina	0,2	46	2,7	92	16	100	76,3	92	83
Jihomoravský kraj	0,1	31	2,1	100	27	62	76,3	85	69
Olomoucký kraj	0,0	23	3,9	77	23	69	75,9	62	58
Zlínský kraj	0,0	15	4,2	62	17	92	75,7	54	56
Moravskoslezský kraj	-0,1	0	36,8	0	28	46	74,5	15	15

Pramen: ČSÚ, ČHMÚ, MV ČR, vlastní výpočty, emise a střední délka života – údaje za rok 2004.

Ukazatele kvality života jsou spíše doplňkové, poskytují jiný pohled na život regionu než nabízejí výkonnostní ukazatele, avšak souvislost s postavením regionu v ukazatelích makroekonomické a inovační vyspělosti existuje ve velké míře i zde. Na obrázku 6 je vidět seskupení krajů do dvou skupin. V první jsou se zcela nejhoršími výsledky kraje Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský, ve druhé pak všechny ostatní kraje. Společným jmenovatelem uvedených třech regionů je vysoká nezaměstnanost a přítomnost průmyslových odvětví se zvýšenou zátěží na životní prostředí. Tyto faktory se pak promítají i do vývoje uvedených ukazatelů kvality života. Počet trestných činů je ovlivněn také případným městským charakterem regionu, který je spojen s větší anonymitou.

Malé emise znečišťující životní prostředí spolu s menším počtem trestných činů jsou příčinou dobrého postavení krajů Vysočina, Jihomoravského a Jihočeského. Zmíněné ukazatele se daří výrazně zlepšovat ve Zlínském kraji. V Praze a Středních Čechách je

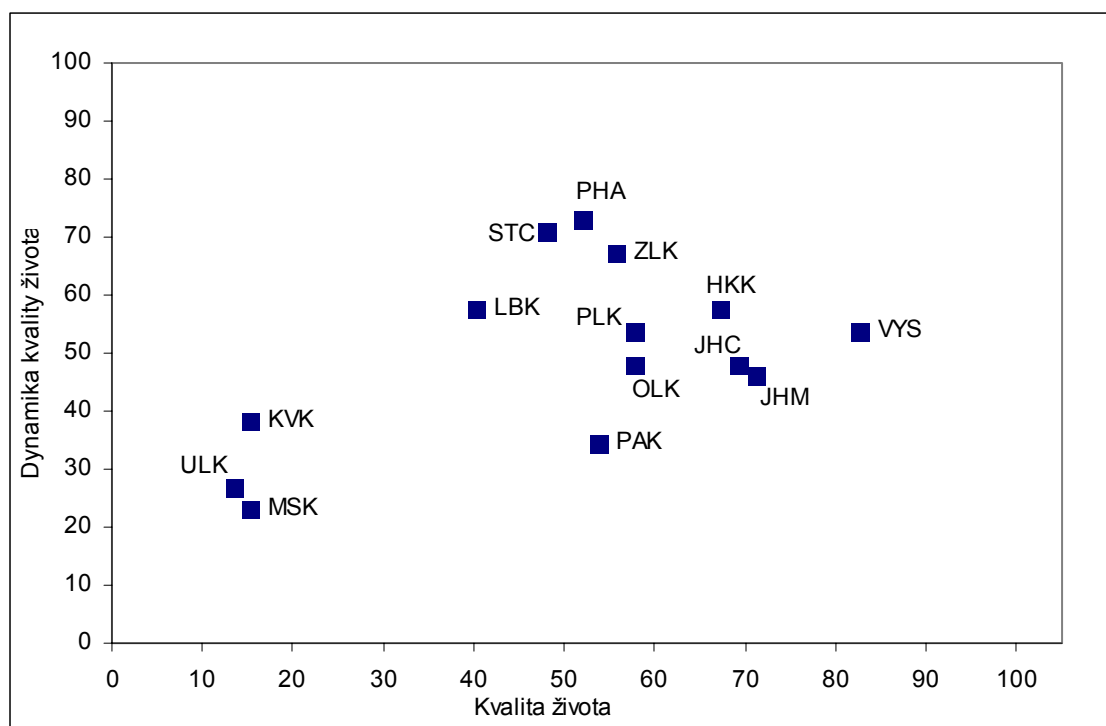
úspěšná dynamika vývoje kvality života a míra atraktivita kraje podložena přírůstkem obyvatelstva stěhováním. Dlouhodobě horší stav životního prostředí se pravděpodobně promítá do stagnující střední délky života a tím celkové dynamiky kvality života v Pardubickém kraji.

Tabulka 31: Srovnání dynamiky vývoje ukazatelů kvality života v krajích

Dynamika vývoje	Přírůstek obyvatelstva stěhováním (2005/2001)		Emise oxidů siřičitého, uhelnatého a dusíku (2004/2000)		Počet trestných činů (2005/2001)		Střední délka života (průměr muži a ženy) (2004/2000)		Souhrnná úroveň kvality života
		Perc.		Perc.		Perc.		Perc.	
ČR	100,8		95,1		95,8		101,3		
Hlavní město Praha	102,1	92	71,2	100	94,8	62	100,9	38	73
Středočeský kraj	104,0	100	96,6	15	88,4	92	101,3	77	71
Jihočeský kraj	100,9	77	89,2	38	98,4	15	101,0	54	46
Plzeňský kraj	101,0	85	87,8	69	97,6	31	100,9	31	54
Karlovarský kraj	100,1	31	80,1	92	98,2	23	100,7	8	38
Ústecký kraj	100,8	69	96,3	23	110,7	0	100,7	15	27
Liberecký kraj	100,4	62	88,3	62	103,7	8	101,6	100	58
Královéhradecký kraj	100,2	46	88,8	54	90,4	85	101,0	46	58
Pardubický kraj	100,1	23	84,9	77	97,4	38	100,3	0	35
Vysočina	100,1	38	91,4	31	95,1	54	101,4	92	54
Jihomoravský kraj	100,3	54	98,1	8	96,8	46	101,3	85	48
Olomoucký kraj	99,8	8	88,9	46	92,0	77	101,2	62	48
Zlínský kraj	99,9	15	83,6	85	82,9	100	101,3	69	67
Moravskoslezský kraj	99,4	0	107,1	0	93,6	69	100,8	23	23

Pramen: ČSÚ, ČHMÚ, MV ČR, vlastní výpočty.

Obrázek 6: Souhrnné porovnání úrovně a dynamiky vývoje ukazatelů kvality života v krajích (úroveň roku 2005, dynamika 2005/2001)

Pramen: vlastní výpočty.

6.4 Celkové pořadí krajů v úrovni a dynamice vývoje ukazatelů konkurenceschopnosti

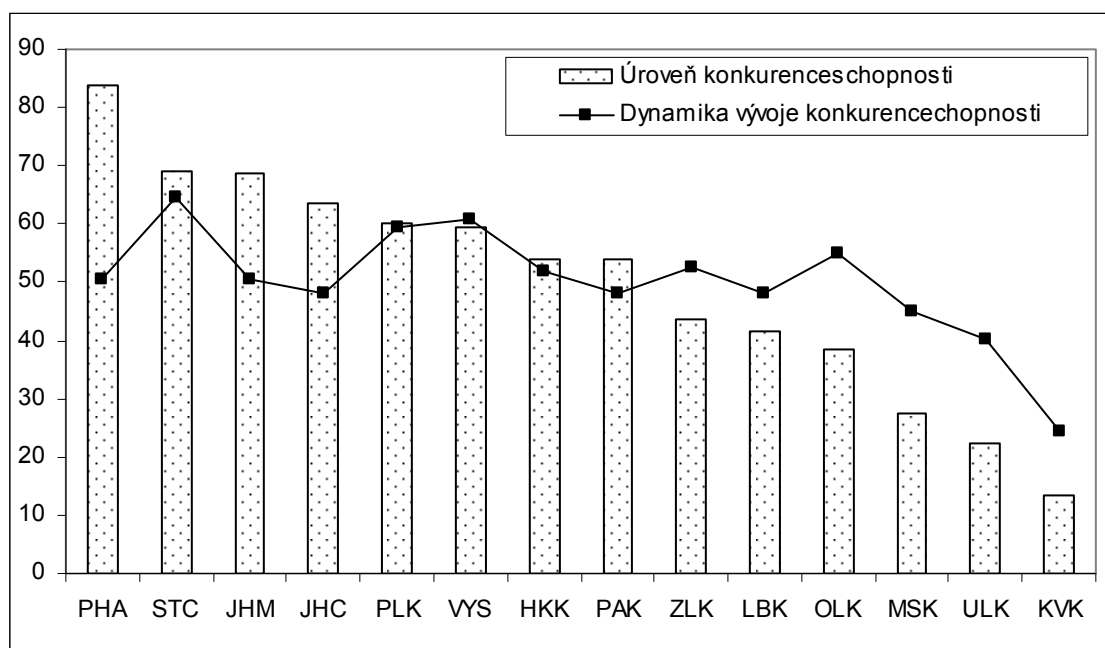
Tabulka 32 a obrázek 7 shrnují pozice (pomocí aritmetického průměru), kterých dosahují kraje v jednotlivých sledovaných ukazatelích makroekonomické výkonnosti, inovační výkonnosti a kvality života. Rozdíly v průměrné dynamice všech ukazatelů nejsou zdaleka tak výrazné jako v průměrné úrovni těchto ukazatelů, i tak však určité prohlubování regionálních disparit existuje a obecně platí, že regiony s nízkou úrovní konkurenceschopnosti dosahují spíše nižší dynamiky vývoje a naopak.

Tabulka 32: Celkové pořadí úrovně a dynamiky vývoje konkurenceschopnosti krajů

Kraje	Souhrnná úroveň konkurenceschopnosti		Souhrnná dynamika vývoje konkurenceschopnosti	
	Hodnota	Pořadí	Hodnota	Pořadí
Hlavní město Praha	84	1.	51	7.
Středočeský kraj	69	2.	65	1.
Jihočeský kraj	63	4.	48	11.
Plzeňský kraj	60	5.	60	3.
Karlovarský kraj	13	14.	24	14.
Ústecký kraj	22	13.	40	13.
Liberecký kraj	42	10.	48	9.
Královéhradecký kraj	54	7.	52	6.
Pardubický kraj	54	8.	48	10.
Vysočina	60	6.	61	2.
Jihomoravský kraj	69	3.	51	8.
Olomoucký kraj	38	11.	55	4.
Zlínský kraj	44	9.	53	5.
Moravskoslezský kraj	28	12.	45	12.

Pramen: vlastní výpočty.

Obrázek 7: Celkové srovnání úrovně a dynamiky vývoje konkurenceschopnosti krajů ČR

Pramen: vlastní výpočty.

7. Závěr

Uvedená studie měla za cíl především představit klíčové ukazatele regionální konkurenceschopnosti, které mají sloužit jako vstup pro hlubší analýzu regionálních disparit. Naznačila směr, kterým by se měl ubírat výběr dalších možných proměnných, kterých v uvedených kategoriích v regionálním členění existuje ještě celá řada, byť ne již tak významných nebo s omezenou vypovídací schopností. Z výchozí analýzy ukazatelů regionální makroekonomické výkonnosti, inovační výkonnosti a kvality života je zřejmá přetrvávající nerovnoměrnost hospodářského a sociálního vývoje krajů v České republice. Jde zejména o dlouhodobě nepříznivé postavení Karlovarského, Ústeckého a Moravskoslezského kraje a velmi úspěšný rozvoj Prahy a Středočeského kraje. V posledních letech však tento vývoj přece jen vykazuje jisté známky obratu, jak naznačují především ukazatele inovační výkonnosti. Vlivem ukončení průmyslové restrukturalizace, která provázela ekonomickou transformaci, a vlivem výrazného růstu průmyslové produkce v posledních letech dochází k většímu rozvoji také v mimopražských regionech. Efekt těchto změn bude pravděpodobně přetrvávat i v nejbližších letech a navíc bude doprovázen aktivnější regionální politikou EU ve prospěch zaostalejších krajů, a to minimálně do roku 2013, kdy končí období současného rámce rozpočtové politiky EU. Samotné prohlubování makroekonomických mezikrajových disparit v posledních letech není důvodem ke znepokojení vzhledem k jeho omezenému rozsahu, který neohrozil sociální stabilitu, a hlavně skutečnosti, že šlo o přirozený jev dokladující hloubku strukturálních změn, kterými v uplynulých letech musela procházet česká ekonomika.

Literatura

- Adámek, P., Csank, P., Žížalová, P.:** Regionální hospodářská konkurenceschopnost, Praha, Bermangroup, 2006.
- Cambridge Econometrics:** A Study on the Factors of Regional Competitiveness, 2003.
- La Lettre du CEPII Paris:** Structural Funds and Regional Disparities in Europe, březen 1999, s. 2.
- ČNB:** Statistika přímých zahraničních investic, 2000 – 2004.
- ČSÚ:** Krajské ročenky 2005, 11/2006.
- ČSÚ:** Regionální účty 2005, 11/2006.
- ČSÚ:** Údaje databáze KROK.
- ČSÚ:** Ukazatele výzkumu a vývoje v ČR za roky 2001, 2002, 2003, 2004, 2005.
- EUROSTAT:** Income of Private Households and Gross Domestic Product in Europe's Regions, Statistics in Focus 7/2003.
- EUROSTAT:** How Rich are Europe's Regions? Statistics in Focus 6/2003.
- Hampl, M.:** Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext, DemoArt pro Univerzitu Karlovu, Přírodovědeckou fakultu, 2005.
- Kadeřábková, A. a kol.:** Ročenka konkurenceschopnosti České republiky, Praha, Linde, 2006.
- Kadeřábková, A. a kol.:** Růst, stabilita a konkurenceschopnost III., Praha, Linde, 2007.
- Kahoun, J.:** Regionální konkurenceschopnost, Bulletin CES VŠEM, 2007, č. 5, s. 4 - 5.
- Krugman, P.:** Competitiveness: A Dangerous Obsession, Foreign Affairs, 1994, 73(2), s. 28 - 44.
- Kuprová, L., Kamenický, J.:** Multikriteriální hodnocení postavení krajů v rámci ČR v letech 2000 až 2004, Statistika 4/2006, s. 303-315.
- Macháčová, M.:** Analýza faktorů ovlivňujících ekonomickou výkonnost regionu: autoreferát disertační práce doktorského studia, VŠB-TU Ostrava, 2006.
- OECD Employment Outlook:** How Persistent are Regional Disparities in Employment, 2005, s. 80 - 82.

Obsah:

1. Úvod	2
2. Vymezení pojmů region, regionální konkurenceschopnost a ukazatele regionální konkurenceschopnosti	2
3. Ukazatele regionální makroekonomické výkonnosti	6
3.1 Hrubý domácí produkt.....	6
3.2 Nezaměstnanost	11
3.3 Tvorba hrubého fixního kapitálu	13
3.4 Měření regionálních makroekonomických disparit.....	14
4. Ukazatele regionální inovační výkonnosti	16
4.1 Ukazatele vědy a výzkumu.....	16
4.2 Přímé zahraniční investice.....	18
4.3 Přidaná hodnota v technologicky náročných odvětvích.....	18
4.4 Kvalifikace obyvatelstva a postavení v zaměstnání	19
5. Ukazatele regionální kvality života	21
5.1 Migrace obyvatelstva.....	21
5.2 Kvalita ovzduší.....	22
5.3 Kriminalita.....	23
5.4 Střední délka života obyvatelstva.....	24
6. Souhrnná analýza regionální konkurenceschopnosti	24
6.1 Srovnání úrovně a dynamiky vývoje ukazatelů makroekonomické výkonnosti ..	25
6.2 Srovnání úrovně a dynamiky vývoje ukazatelů inovační výkonnosti	27
6.3 Srovnání úrovně a dynamiky vývoje ukazatelů kvality života.....	29
6.4 Celkové pořadí krajů v úrovni a dynamice vývoje ukazatelů konkurenceschopnosti	31
7. Závěr	32

Indicators of regional competitiveness in the Czech Republic

Abstract

The aim of this paper is to explain possible indicators of regional competitiveness in the Czech Republic at level NUTS 3 (kraje). It is concentrated especially on indicators with adequate regional representativeness and the indicators that can be considered as crucial for next analysis of regional competitiveness. Therefore in addition to presentation of data in time series this paper engages in methodology of calculation of individual regional indicators and appraisal of their importance. After presentation of terms related to regional competitiveness and regional breakdown there follows description of individual indicators divided into categories of macroeconomic performance, innovation performance and quality of life. Tables present all indicators in maximally availability of time series. Encompassment of quality of life category in this paper takes into account also social and environmental aspects of regional disparities. In the last part there is made a summary of all individual indicators into one index of regional competitiveness that shows positions of all regions in individual categories of competitiveness. At the end the evolution of regional disparities is shortly analysed on basis of comparison of dynamics with total levels of macroeconomic, innovation and quality of life categories and finally for all categories in total.

Keywords: regional indicators, regional competitiveness, gross domestic product, labour productivity, innovation performance

JEL Classification: R11, R12, R13

Jaroslav Kahoun, Centre for Economic Studies, I. P. Pavlova 3, CZ – 120 00 Praha 2
(e-mail: jaroslav.kahoun@vsem.cz).

Dosud vyšlo:

- WP CES VŠEM 1/2005. Vintrová, R.: Co neodhaluje HDP při analýze ekonomického růstu a reálné konvergence.
- WP CES VŠEM 2/2005. Spěváček, V.: Ekonomický růst České republiky ve světle ukazatelů reálného důchodu.
- WP CES VŠEM 3/2005. Vymětal, P., Žák, M.: Vývoj institucí a ekonomická výkonnost.
- WP CES VŠEM 4/2005. Müller K.: Institucionální kontext inovačně založené ekonomiky.
- WP CES VŠEM 5/2005. Hájek, M.: Ekonomický růst a souhrnná produktivita faktorů v České republice v letech 1992-2004.
- WP CES VŠEM 6/2005. Hrach, K., Mihola, J.: Souhrnné ukazatele – poznámky k jejich určování.
- WP CES VŠEM 7/2005. Kadeřábková, A.: Kvalitativní náročnost české ekonomiky.
- WP CES VŠEM 8/2005. Kadeřábková, A. a kol.: Metodologické hodnocení národní konkurenceschopnosti.
- WP CES VŠEM 9/2005. Basl, J., Pour, J.: Informační společnost a ICT.
- WP CES VŠEM 10/2005. Müller, K.: Institutional Analysis of Innovation System.
- WP CES VŠEM 11/2005. Spěváček, V., Vintrová, R., Hájek, M., Žďárek, V.: Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 1996-2004.
- WP CES VŠEM 12/2005. Kadeřábková, A., Müller, K.: Národní inovační systémy – výzkumné a vývojové zdroje, infrastrukturní předpoklady.
- WP CES VŠEM 13/2005. Žák, M.: Kvalita správy: hodnocení a měření.
- WP CES VŠEM 14/2005. Kavalíř, V.: Hodnocení corporate governance v ČR.
- WP CES VŠEM 15/2005. Kadeřábková, A., Šmejkal, V.: Podmínky podnikání v České republice v mezinárodním srovnání 2005.
- WP CES VŠEM 1/2006. Rojíček, M.: Strukturální analýza české ekonomiky.
- WP CES VŠEM 2/2006. Kadeřábková, A.: Kvalitativně založená konkurenční výhoda ČR v mezinárodním srovnání.
- WP CES VŠEM 3/2006. Müller, K., Srholec, M.: Národní inovační systémy – podnikové zdroje a podnikatelské prostředí.
- WP CES VŠEM 4/2006. Spěváček, V.: Národohospodářská poptávka a makro-ekonomická rovnováha.
- WP CES VŠEM 5/2006. Vintrová, R.: Reálná a nominální konvergence české ekonomiky k Evropské unii.
- WP CES VŠEM 6/2006. Žďárek, V.: Nominální konvergence v České republice – vybrané důsledky a implikace.
- WP CES VŠEM 7/2006. Zamrazilová, E.: Přímé zahraniční investice v ČR: makro-ekonomické souvislosti.
- WP CES VŠEM 8/2006. Žák, M., Gregorová, L.: Institucionální kvalita, regulace a byrokracie.
- WP CES VŠEM 9/2006. Šmejkal, V.: Podmínky podnikání v ČR v mezinárodním srovnání.
- WP CES VŠEM 10/2006. Kadeřábková, A.: Kvalitativně založená konkurenční výhoda ČR v globalizované ekonomice.
- WP CES VŠEM 11/2006. Rojíček, M.: Konkurenceschopnost odvětví v České republice.
- WP CES VŠEM 12/2006. Basl, J., Pour, J.: Kvalita podnikové informatiky v kontextu informační společnosti
- WP CES VŠEM 1/2007. Müller, K.: Institucionální faktory růstu výkonnosti národních inovačních systémů
- WP CES VŠEM 2/2007. Pazour, M.: Inovace ve službách – koncepční rámec
- WP CES VŠEM 3/2007. Rojíček, M.: Strukturální analýza české ekonomiky
- WP CES VŠEM 4/2007. Kadeřábková, A.: Strukturální charakteristiky konkurenceschopnosti české ekonomiky

Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu

www.cesvsem.cz

Centrum ekonomických studií VŠEM je výzkumné pracoviště Vysoké školy ekonomie a managementu a působí v rámci Grantového fondu VŠEM. Výzkum je zaměřen zejména na analýzu faktorů konkurenceschopnosti české ekonomiky v mezinárodním srovnání a na identifikaci souvisejících hospodářsko politických implikací pro podporu ekonomického dohánění a přechodu na znalostně založenou ekonomiku. Realizace výzkumných aktivit probíhá od roku 2005 v rámci dvou dlouhodobých výzkumných projektů (Růstová výkonnost a kvalitativní konkurenceschopnost české ekonomiky, GAČR402/05/2210; Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, MŠMT 1M0524). Tematicky je výzkum zaměřen na čtyři dílčí oblasti: (1) Růstová výkonnost a stabilita, (2) Institucionální kvalita, (3) Konkurenční výhoda a inovační výkonnost, (4) Kvalita lidských zdrojů (realizovaná Národní observatoří zaměstnanosti a vzdělávání).

Working Paper CES VŠEM

Redakční rada:

Doc. Ing. Anna Kadeřábková, Ph.D.

Doc. Ing. Karel Müller, CSc

Prof. Ing. Vojtěch Spěváček, DrSc.

Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

Redaktorka textu:

Ing. Hana Rosická

